

MRF 2021.221

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 15. juli 2021, j.nr. 21/00640, 20/14004, 20/14003 og 20/14001

Stadfæstet VVM-tilladelse til etablering af vindmøllepark med solcelleanlæg 1,1 km fra Natura 2000-område baseret på en væsentlighedsvurdering efter habitatbekendtgørelsens § 6, stk. 1, med nyt vilkår om driftstop i de mørke timer fra 15. juli til 15. oktober ved vindhastigheder under 5 m/sekund, da dette fandtes tilstrækkeligt til at imødegå skadevirkninger på flagermus.

Silkeborg Kommune meddelte i oktober 2020 VMM-tilladelse til opstilling af tre vindmøller med en totalhøjde på maksimalt 142,5 meter og etablering af 12 ha solceller ved Marsvinlund. Projektområdet var beliggende i landzone og bestod af marker, der dyrkedes som landbrugsjord. Det nærmeste Natura 2000-område N35, Hald Sø, Stanghede og Dollerup Bakker, omfattede habitatområde H35, der lå ca. 1,1 km nordvest for projektområdet, med bl.a. damflagermus på udpegningsgrundlaget. I tilladelsen var der bl.a. fastsat vilkår om driftsstop af hensyn til flagermus, der omfattede den vestlige og østlige mølle, som var placeret op ad læhegn, men ikke den midterste mølle, som var placeret på åben mark. Afgørelsen blev påklaget af en forening og nogle naboer, der bl.a. anførte, at vurderingen af påvirkningen af Natura 2000-området i forhold til damflagermus var utilstrækkelig, at der ikke var foretaget tilstrækkelige undersøgelser af flagermus, og at der ikke var bevis for, at vindmøllerne ikke ville have negativ indvirkning på bestanden heraf. Det anførtes endvidere, at kommunen ikke havde forholdt sig til, at en ynglende rød glente havde rede inden for 600 meter fra vindmøllerne, og at miljørapporten var ugyldig som følge af, at den tidligere bekendtgørelse 2014/1590 om støj fra vindmøller ikke var blevet miljøvurderet, da ansøgningen skulle behandles efter den tidligere bekendtgørelse, jf. overgangsreglen i den nye bekendtgørelse 2019/135. Miljø- og Fødevarerklagenævnet (formanden) fandt, at kommunen havde gennemført en vurdering af vindmøllernes støjmæssige konsekvenser, som opfyldte kravene i miljøvurderingsloven, da kommunen havde foretaget en miljøvurdering af det planlægningsmæssige grundlag for vindmøllerne, og desuden havde foretaget en miljøvurdering af det konkrete vindmølleprojekt. Nævnet henviste til, at den nugældende vindmøllebekendtgørelse var blevet miljøvurderet, og at miljøvurderingen ikke havde givet anledning til ændringer i beregningsprincipper eller grænseværdier. I forhold til påvirkningen af Natura 2000-området fandt nævnet ikke

grundlag for at tilsidesætte kommunens vurdering af, at der ikke vil ske skade herpå, da projektområdet var placeret i en afstand af ca. 1,1 km fra Natura 2000-områdets østligste punkt, hvilket måtte ses i forhold til, at habitatområdet i sig selv udgjorde ca. 1.597 ha. Nævnet lagde herved vægt på, at der ved flagermusundersøgelsen fra 2015 blev registreret syv lydoptagelser fra damflagermus i yngleperioden og én i efteråret. Henset til afstanden mellem Natura 2000-området og projektområdet set i forhold til habitatområdets størrelse samt den lave registrering af damflagermus nær projektområde var det nævnets vurdering, at arten med overvejende sandsynlighed ville yngle, raste og fouragere i eller nær habitatområdet og kun i sjældne tilfælde ville færdes nær projektområdet. Nævnet fandt endvidere ikke grundlag for at tilsidesætte kommunens vurdering af, at projektet ikke ville medføre forringelse af levesteder for rød glente, og lagde bl.a. vægt på, at miljøkonsekvensrapporten indeholdt en konkret redegørelse i forhold til arten, ligesom det heri var vurderet, at risikoen for kollision med møllerne var så lille, at den var uden betydning for nogen fuglearter på populationsniveau. For så vidt angik påvirkningen af flagermus fandt nævnet, at kommunen ikke i tilstrækkeligt omfang havde sikret sig, at projektet ikke vil beskadige eller ødelægge yngle- og rasteområder, navnlig når den midterste vindmølle var i drift. Nævnet lagde herved vægt på, at projektet var ændret efter flagermusundersøgelsen i 2015, så detektorernes placering ikke svarede til de justerede mølleplaceringer, at flagermusundersøgelse i 2019 var foretaget uden for de i forvaltningsplanen for flagermus anførte undersøgelsesperioder, og at møllerne skulle placeres op ad læhegn, som kunne tjene som ledelinje for flagermus, hvilket kunne påvirke yngle- og rasteområder negativt, hvis der skete forstyrrelser af de tilknyttede ledelinjer i forbindelse med bl.a. fouragering. For med den fornødne sikkerhed at begrænse de skadelige virkninger fandt nævnet med udgangspunkt i forvaltningsplanen, at der skulle fastsættes yderligere vilkår om driftstop, så

vindmøllerne skulle stoppes om natten fra solnedgang til solopgang i perioden fra 15. juli til 15. oktober ved vindhastigheder under 5 m/sekund, som var de perioder, hvor store insektansamlinger ved møllerne kunne forekomme, hvorved vilkåret også kom til at omfatte den midterste vindmølle. Nævnet fandt således, at vilkåret i det konkrete tilfælde måtte anses for tilstrækkeligt henset til vindmøllernes begrænsede antal sammenholdt med, at projektets påvirkning af de formodede ynge- og rasteområder vurderedes at være

begrænset til kollisionsrisikoen ved og nær de tilknyttede ledelinjer. Nævnet anså det herefter ikke for aktuelt at forholde sig til, om projektet ville medføre forsætligt drab på flagermus i strid med habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra a, idet dog bemærkedes, at der generelt ikke kan antages at være tale om forsætligt drab alene på grund af en rent statistisk risiko for drab af flagermus som følge af kollision med møllerne. Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæstede herefter afgørelsen med den pågældende ændring.

Kommentar: Afgørelsen forudsætter, at det som afværgeforanstaltning er nødvendigt at ændre VVM-tilladelsen med vilkår om driftsstop af møllerne i de mørke timer i tre måneder ved vindhastigheder under 5 m/sekund for at undgå skadevirkning på damflagermus, som er en del af udpegningsgrundlaget for det nærliggende Natura 2000-område. Dette må sammenholdes med, at der ikke er gennemført en habitatvurdering af projektet efter habitatbekendtgørelsens § 6, stk. 2, men alene en væsentlighedsvirkning efter § 6, stk. 1. Afgørelsen er dermed direkte i modstrid med den fortolkning af habitatdirektivet, som klagenævnet begrundede ophævelsen af VVM-tilladelse til landanlæg for vindmøllepark Vesterhav Syd (**MRF 2021.183 Mfk**), hvor nævnet fastslog, at når skadevirkninger på Natura 2000-områder kræver afværgeforanstaltninger, er der altid krav om habitatvurdering efter habitatbekendtgørelsens § 6, stk. 2, hvilket ligeledes følger af EU-Domstolens dom i sag C-323/17. Se tillige Planklagenævnets stadfæstelse af plangrundlaget for projektet i **MRF 2021.241 Pkn**.

Stadfæstelse med ændringer af § 25-tilladelse (VVM-tilladelse) til 3 vindmøller og 12 ha solceller ved Marsvinslund i Silkeborg Kommune

21/00640, 20/14004, 20/14003 og 20/14001

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter miljøvurderingslovens § 25, jf. § 49. [1]

Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæster Silkeborg Kommunes afgørelse af 6. oktober 2020 om § 25-tilladelse til opstilling af 3 vindmøller og 12 ha solceller ved Marsvinslund, med den ændring, at tilladelsens vilkår 4 formuleres som følgende:

Et system skal sikre, at vindmøllerne stoppes om natten fra solnedgang til solopgang i perioden fra 15. juli til 15. oktober ved vindhastigheder under 5 m/sekund (standard vindangivelse målt som gennemsnit i 10 minutter i 10 m højde), som er de perioder, hvor store insektansamlinger ved møller forekommer.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet[2] og gebyrbekendtgørelsens § 2.[3] Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. miljøvurderingslovens § 54, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af formanden på nævnets vegne, jf. § 8 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Indhold

1. Klagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet 5

2. Sagens oplysninger. 6

2.1 Området 6

2.2 Natur- og planforhold. 6

2.3 Miljøkonsekvensrapporten. 7

2.3.1 Visualiseringer 7

2.3.2 Støj 8

2.3.3 Skyggekast 9

2.3.4 Vagabonderende strøm.. 10

2.3.5 Alternativer 11

2.3.6 Nettetilslutning. 11

2.3.7 Naturbeskyttelse. 11

2.4 Den påklagede afgørelse. 16

2.5 Klagens indhold. 18

2.5.1 Inhabilitet 18

2.5.2 Visualiseringer 21

2.5.3 Støj og skyggekast 21

2.5.4 Alternativer 22

2.5.5 Vagabonderende strøm.. 22

2.5.6 Kumulativ påvirkning. 23

2.5.7 Beskyttet natur og dyrearter 23

2.5.8 Øvrige klagepunkter 28

2.6 Silkeborg Kommunes bemærkninger til klagen. 28

2.6.1 Inhabilitet 28

2.6.2 Visualiseringer 29

2.6.3 Vindmøllebekendtgørelsen. 30

2.6.4 Vagabonderende strøm.. 30

2.6.5 Linjeføring. 30

2.6.6 Rød glente. 30

2.7 Nye oplysninger under sagens behandling. 31

3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse. 33

3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse. 33

3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger 34

3.2.1 Indledende bemærkninger 34

3.2.2 Ad 1) Inhabilitet 36

3.2.3 Ad 2) Landskabelig virkning og visualiseringer 39

3.2.4 Ad 3) Støj 41

3.2.5 Ad 4) Skyggekast 43

3.2.6 Ad 5) Vagabonderende strøm.. 44

3.2.7 Ad 6) Alternativer 45

3.2.8 Ad 7) Kumulative påvirkninger i forhold til linjeføringen. 46

3.2.9 Ad 8) Rød glente. 48

3.2.10 Ad 9) Påvirkning af yngle- og rasteområder for flagermus. 50

3.2.11 Ad 10) Natura 2000-området Hald Sø, Stanghede og Dollerup Bakker (H35) 56

3.3 Miljø- og Fødevarerklagenævnets øvrige bemærkninger 57

3.4 Gebyr. 57

3.5 Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse. 57

1. Klagen til Miljø- og Fødevarerklagenævnet

Afgørelsen er den 18. oktober 2020, den 1. november 2020 og den 2. november 2020 påklaget til Miljø- og Fødevarerklagenævnet af flere omboende (klager 1 og 2), foreningen [V1] (klager 3) og en lokal virksomhed (klager 4), hvoraf klager 4 er repræsenteret af konsulent.

Klager 1 har derudover indsendt supplerende bemærkninger den 24. marts 2021. Klager 3 har indsendt supplerende bemærkninger den 12. december 2020, den 25. marts 2021 og den 24. maj 2021.

Klager 1 har navnlig anført, at

- der ikke er foretaget en vurdering i forhold til den beskyttede fugleart rød glente,
- flagermusundersøgelserne ikke er tilstrækkelige,
- Silkeborg Kommune ikke har forholdt sig til den kumulative effekt i forhold til linjeføring af elkabler,
- kommunen ikke har forholdt sig til alternative placeringer, og
- et byråds og udvalgsmedlem er inhabil under kommunens behandling af sagen.

Klager 2 har navnlig anført, at

- der skulle have været foretaget en strategisk miljøvurdering af vindmøllebekendtgørelsen, inden miljøvurderingsprocessen blev igangsat, og
- visualiseringerne samt beregningerne af støj og skyggekast er forkerte.

Klager 3 har navnlig anført, at

- der ikke er foretaget en vurdering i forhold til den beskyttede fugleart rød glente,
- flagermusundersøgelserne ikke er tilstrækkelige,
- Silkeborg Kommune ikke har forholdt sig til den kumulative effekt i forhold til linjeføring af elkabler,
- kommunen ikke har forholdt sig til alternative placeringer, og
- et byråds og udvalgsmedlem er inhabil under kommunens behandling af sagen.

Klager 4 har navnlig anført, at

- VVMredegørelsen ikke indeholder en beskrivelse og vurdering af miljøpåvirkninger såsom vagabonderende strøm og placeringen af strømførende kabler, og
- det er usikkert, om projektet påvirker drikkevand og husdyr,

Klagepunkterne er nærmere uddybet i afsnit 2.5.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har den 12. februar 2021 meddelt afslag på at tillægge klagerne opsættende virkning.

Klager 3 har den 18. februar 2021 påklaget Silkeborg Kommunes afgørelse af 6. oktober 2020 om, at lokalplan 24-003 har bonusvirkning for opsætning af en vindmølle inden for skovbyggelinjen til Miljø- og Fødevareklagenævnet.[4] Nævnet har den 30. juni 2021 ophævet afgørelsen og hjemvist sagen til fornyet behandling.

Klager 1 og klager 3 har desuden indgivet klage til Planklagenævnet vedrørende plangrundlaget for projektet.[5]

2. Sagens oplysninger

2.1 Området

Sagen vedrører et projekt til opstilling af tre vindmøller med en totalhøjde på maksimalt 142,5 m og 12 ha solceller ved Marsvinslund i Silkeborg Kommune.

Projektområdet ligger i landzone, og er kendetegnet ved opdyrkede marker, der adskilles af læhegn. Læhegnene forbinder projektområdet med flere skovområder, søer og moser, der indrammer projektområdet. Ca. 230 m nord og 250 m øst for den østligste mølle ligger henholdsvis højmosen Markskelmose og Thorsø Mose. Mod vest afgrænses projektområdet af bevoksningen omkring Vandal Mose, der ligger i en afstand af ca. 290 m fra den vestligste mølle. Ca. 620 m syd for den vestligste mølle ligger Marsvinslund Skov.

2.2 Natur- og planforhold

Natura 2000-område nr. 35, Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker, ligger ca. 1,4 km nordvest for den vestligste vindmølle, og omfatter habitatområde H35, og har et samlet areal på 1.524 ha, hvoraf ca. 340 ha udgør sø.[6] Udpegningsgrundlaget for habitatområde H35 omfatter bl.a. arten damflagermus.

Det fremgår af gældende Natura 2000-plan,[7] at den overordnede målsætning omfatter, at levesteder for den nationale ansvarsart damflagermus sikres. Det fremgår endvidere af de områdespecifikke retningslinjer for indsatsprogrammet, at kommunen og offentlige lodsejere skal være særlig opmærksomme på arten damflagermus, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

Det fremgår af gældende basisanalyse,[8] at arten er konkret fundet på en enkelt lokalitet inden for området. Det vurderes dog, at arten benytter området i forbindelse med fouragering og yngel i større grad end illustreret af dette ene fund.

2.3 Miljøkonsekvensrapporten

Silkeborg Kommune har den 28. august 2018 modtaget en ansøgning om § 25-tilladelse (VVM-tilladelse) til opstilling af vindmøller og solceller ved Marsvinslund fra [V2] og [V3] c/o [V4].

Silkeborg Kommune har på baggrund af ansøgningen i perioden fra den 7. februar 2019 til den 24. februar 2019 afholdt en offentlig høring med henblik på at indkalde ideer og forslag til miljøkonsekvensrapportens indhold.

På den baggrund er der udarbejdet en samlet miljøkonsekvensrapport og miljørapport, "Vindmøller og solceller ved Marsvinslund", som er udateret. Den indeholder dels en miljøvurdering af forslag til kommuneplantillæg nr. 41 og lokalplan nr. 24-003, dels en miljøkonsekvensrapport for projektet (herefter benævnt miljøkonsekvensrapporten).

I det følgende gengives de dele af miljøkonsekvensrapporten, der er relevante for klagerne over § 25-tilladelsen.

2.3.1 Visualiseringer

I miljøkonsekvensrapportens kapitel 4 og 5 fremgår projektets visuelle påvirkning af naboboliger og landskabet. Appendiks II til konsekvensrapporten indeholder visualiseringer af solcelleanlæggene og vindmøllerne set fra naboboliger samt fra landskabet på nært og fjernt hold.

Det fremgår af Appendiks II, at fotografier til visualiseringerne er optaget med digitalt 24 x 36 mm kamera med 28 mm eller 50 mm brændvidde, og at fotopunkterne er fastlagt ved måling af GPS-koordinater. Det fremgår endvidere, at alle visualiseringer er udført i programmet WindPRO 3.3, hvor hver enkelt visualisering er kontrolleret ud fra kendte elementer i landskabet. Visualisering nr. 15 viser vindmøllernes visuelle påvirkning fra tårnet på Hald Slots Ruin.^[9]

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens afsnit 5.1, at vurderingen af den visuelle påvirkning fra projektet er baseret på visualiseringer i miljøkonsekvensrapportens Appendiks II og en landskabsanalyse.

Det fremgår af afsnit 5.2, at der i Silkeborgs og Viborgs Kommuneplan 2013-2025 er udpeget en række værdifulde landskaber i nærheden af projektområdet, herunder et større værdifuldt landskab omkring Hald Sø beliggende nordvest for projektområdet. Området ved Hald Sø rummer en række kulturhistoriske, geologiske og landskabelige interesser. Det fremgår endvidere, at selve søen og dens lavest liggende bredder er skærmet for sigt mod projektområdet af terrænet omkring søen, som rejser sig mere end 70 m over havet. Det fremgår tillige, at vindmøllervingerne vil kunne ses delvist fra de øvre dele af de nordlige bredder. Der er i den sammenhæng henvist til miljøkonsekvensrapportens figur 5.1, der indeholder en skitse af et terrænsnit, der viser terrænbevægelserne mellem Hald Sø og Marsvinslund. Det fremgår af figuren, at bredden på snittet er komprimeret i forhold til højden. Det fremgår endvidere, at terræn og bevoksning vil begrænse udsigten mod vindmøllerne fra den nederste del af terrænet omkring Hald Sø, og at vingerne gradvist vil dukke op længere oppe i bakkerne.

Det fremgår af afsnit 5.4, at de væsentlige landskabelige interesser omkring Hald Sø påvirkes visuelt, men i en grad som ikke er dominerende i forhold til udpegningerne i området. De roterende vinger vil tilføje området et teknisk element, som kan virke en smule forstyrrende i det uforstyrrede landskab.

Det fremgår af afsnit 5.5, at opstilling af de tre vindmøller og solcelleanlæggene ved Marsvinslund vurderes ikke at ville påvirke væsentlige landskabelige eller geologiske værdier på en uheldig måde. Terrænets beskaffenhed vil ofte skjule dele af vindmøllerne, eller også vil møllerne fremhæve terrænbevægelserne.

Endvidere fremgår det, at det overordnet er vurderet, at vindmøllerne vil påvirke omgivelserne i nærzonen i moderat grad, enkelte steder i væsentlig grad. I mellemzonen vil møllerne påvirke landskabsoplevelsen i mindre til moderat grad, og endelig vurderes møllerne at ville påvirke fjernzonen i ubetydelig til mindre grad.

2.3.2 Støj

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens afsnit 4.2, at vindmøller ifølge reglerne ikke må støje mere end 44 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s og 42 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s ved nabobeboelser i det åbne land. I områder til støjfølsom arealanvendelse må støjen fra vindmøllerne ikke overstige 39 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s og 37 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s.

Den lavfrekvente støj må ikke overstige 20 dB(A) indendørs ved en vindhastighed på 8 m/s og 6 m/s, uanset om det er beboelse i det åbne land eller i området til støjfølsom arealanvendelse.

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens afsnit 4.2, at støjberegningerne i miljøkonsekvensrapporten er udført efter anvisningerne i vindmøllebekendtgørelsen. Ved støjberegningen indgår den samlede støj fra projektet samt to eksisterende husstandsvindmøller på henholdsvis Hestehaugen og Gl. Skolevej.

Der er gennemført støjberegninger for den forventede støjbelastning ved de nærmeste naboer og ved naboboligerne til husstandsvindmøllerne. Det maksimalt tilladte støjniveau er overholdt ved alle naboer. Det højest beregnede støjniveau er 42,4 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s og 40,8 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s ved en nabo.

I miljøkonsekvensrapportens afsnit 4.2 er der oversigt over det beregnede støjniveau ved naboer ved vindhastigheder på 6 m/s og 8 m/s. Der er foretaget beregninger på baggrund af projektforslaget med udgangspunkt i en type vindmølle. Forudsætningerne for beregningerne

er en Vestas V126 vindmølle med en anvendt kildestøj 103,3 ved 6 m/s og 104,9 dB(A) ved 8 m/s.

Det fremgår desuden af miljøkonsekvensrapportens afsnit 3, at det kan blive aktuelt at opstille en anden vindmølle end den der er beskrevet i projektforslaget. Eventuelle møllevarianter er dog ikke væsentligt forskellige, og derfor beskrives og vurderes projektforslaget ud fra den mest sandsynlige mølletype, der samtidigt også repræsenterer worst-case scenariet i forhold til mulige miljøpåvirkninger.

Om overvågning i forhold til støjpåvirkninger fremgår det af miljøkonsekvensrapportens afsnit 14.2, at der vil blive stillet betingelse om gennemførelse af støjmåling ved først givne lejlighed efter idriftsættelse af den enkelte mølle. Det er Silkeborg Kommunes miljøtilsyn, der skal sikre, at kravene i § 25-tilladelsen overholdes. Hvis der er mistanke om, at støjkravene ikke er overholdt, kan kommunen pålægge bygherre at få foretaget en støjmåling. Hvis støjkravene i vindmøllebekendtgørelsen ikke er overholdt, kan kommunen pålægge bygherre at dæmpe støjen eller stoppe vindmøllen.

2.3.3 Skyggekast

I miljøkonsekvensrapportens afsnit 3.2 fremgår projektets skyggemæssige påvirkninger i forhold til naboboliger.

Af miljøkonsekvensrapporten fremgår det, at der ikke i dansk lovgivning er indført regler for, hvor store gener fra skyggekast en vindmølle på påføre naboer. Miljøministeriets vejledning fra 2015 om planlægning for og tilladelse til opstilling af vindmøller anbefaler, at naboboliger ikke må påføres skyggekast i mere end 10 timer om året, beregnet som reel skyggetid.

Herefter fremgår det, at udendørs skyggekast er beregnet for et areal på 15 m gange 15 m med centrum 7,5 m fra boligen i retning mod vindmøllerne og med siden vendt mod vindmøllerne uafhængigt af, hvad arealet bliver brugt til. Det fremgår endvidere, at skyggekastet er beregnet i programmet WindPro, og at beregningerne er baserede på følgende forudsætninger:

- Solens højde over horisontlinjen skal være mere end tre grader, da skyggekast under tre grader opfattes som uproblematisk.
- Afstande på mere end cirka 1,8 km fra møllen er ikke medtaget i beregningerne, da skyggekast ikke er et problem på de afstande, idet skyggen vil være diffus, fordi mindre end 20 % af solen er dækket af møllevingen.

Derudover fremgår det af miljøkonsekvensrapporten, at skyggeberegningen omsætter værdien i værste tilfælde til den reelle værdi. Den reelle værdi for skyggekast er værste tilfælde korrigeret for vindstille og overskyede timer samt vindretning i et normalt år i Danmark. Der er i beregningen af reel værdi taget højde for rotorvinkel, hvor tit møllevingerne står stille på grund af utilstrækkelig vind samt antallet af soltimer. Vindmøllens drifttid er beregnet ud fra effektkurve og beregnede vindforhold på placeringen. Solskinsstatistik er gennemsnitsdata for Danmark i årene 2001-2010 fra Danmarks Meteorologiske Institut.

Endvidere fremgår det af miljøkonsekvensrapporten, at det ikke kun er antallet af timer, der er vigtigt for oplevelsen af skyggekast. Tidspunktet er også en faktor. Derfor er der udarbejdet en kalender, som fremgår af miljøkonsekvensrapporten figur 4.3. Af kalenderen fremgår hvornår solen står op og går ned, hvornår skyggekast kan indtræde, hvor længe det varer, samt fra hvilken vindmølle det kommer.

Af miljøkonsekvensrapportens tabel 4.6 redegøres for de beregnede skyggelastværdier i timer og minutter i forhold til 19 naboboliger.

Det fremgår videre, at naboboligerne inden for 1 km fra vindmøllerne vil få skyggekast, hvor de i dag ikke er udsat for skyggekast. Syv naboboliger vil teoretisk få over 10 timer udendørs skyggekast om året.

Derudover fremgår det af miljøkonsekvensrapporten, at Silkeborg Kommune vil kræve skyggestop installeret i de nye vindmøller, så ingen boliger udsættes for mere end 10 timer reel udendørs skyggekast om året.

2.3.4 Vagabonderende strøm

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens afsnit 9.3, at vagabonderende strøm og jordstråling i offentlighedsperioden er nævnt i forbindelse med påvirkning af drikkevand og husdyr.

Det fremgår endvidere, at det ikke har været muligt at finde teknisk dokumentation for, at der er nogen væsentligt anledning til, at projektet vil medføre, at elektrisk strøm ledes ad uønskede veje, for derved at medføre særlig risiko for påvirkning af drikkevand og husdyr. Det har heller ikke været muligt at finde videnskabeligt baseret materiale, der sandsynliggør problemer generelt med vindmøller eller solceller i forhold til begreberne jordstråling og vagabonderende strøm.

2.3.5 Alternativer

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens afsnit 11, at alternative projektforslag, udover 0-alternativet, ikke er undersøgt eller belyst nærmere i miljøkonsekvensrapporten. Det fremgår endvidere, at bygherre har vurderet, at projektet med tre vindmøller og 30 ha solceller er tilpasset vindforhold, arealforbrug, afstandskrav, grænseværdier og andre bindinger for at opnå den optimale placering.

Det fremgår endvidere, at flere af de indkomne bemærkninger i forhøringen giver udtryk for, at vindmølleprojektet bør placeres i nærheden til eksisterende eller fremtidig motorvej. En alternativ placering langs Hærvejsmotorvejen forudsætter, at linjeføringen er fastlagt, at der er lodsejeraftaler og dernæst et konkret tilpasset projektforslag. Alternative projektforslag som eksempelvis ved motorvej er derfor ikke undersøgt og belyst nærmere, fremgår det af miljøkonsekvensrapporten.

2.3.6 Netttilslutning

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens afsnit 3.2, at der i anlægsfasen vil blive etableret ledningsgrave for henholdsvis nettilslutning og fjernovervågning. Hver enkelt vindmølle vil blive tilsluttet elnettet med kabel fra møllepladsen til nærmeste nettilslutningssted. Det fremgår endvidere, at det endelige nettilslutningspunkt for projektet først bliver kendt, når der ansøges om nettilslutning af det endelige projekt. Ansøgning om nettilslutning sker, når projekt er godkendt samtidig med, at der skal stilles bankgaranti herfor.

Yderligere fremgår det, at der er ca. 3,2 km til den nærmeste 60/10 transformerstation i Hvam, hvilket med de nyeste nettilslutningsregler betyder, at projektet vil blive ansvarligt for fremføring på maksimalt ca. 3,2 km. Det endelige nettilslutningssted afgøres af det mest samfundsøkonomiske optimale punkt for det samlede projekt (både netselskab og bygherre).

2.3.7 Naturbeskyttelse

Rød glente

Af miljøkonsekvensrapporten afsnit 8.3 beskrives projektets påvirkning af fugle, herunder arten rød glente.

Det fremgår af miljøkonsekvensrapporten, at der findes en række mindre fuglelokaliteter i nærområdet, som fremgår af tabel 8.4. Hertil oplyses det, at naturtyperne i området især er agerland, hede og moser med græsarealer, og at der kun er få observationer fra områderne, og at ingen af disse lokaliteter er kendt for mange fugle. Der er langt til de ornitologisk mere interessante områder, som især er fuglebeskyttelsesområder nord for Viborg. Projektområdet kan på den baggrund ikke karakteriseres som et væsentligt fugleområde, hverken i regional eller national forstand.

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens tabel 8.4, at de vigtigste fuglelokaliteter i nærheden af projektområdet er Almind Hede beliggende ca. 300 m fra møllerne, Marsvinlund Skov beliggende ca. 400 m fra møllerne, Demstrup Hede og Hornskov beliggende ca. 500 m fra møllerne samt Vium Mose beliggende ca. 600 m fra møllerne.

Endvidere fremgår det, at rød glente er konstateret ynglende i Stendal plantage ca. 5 km sydvest for projektområdet, og at den af Sveriges Naturvårdsværk og ornitologiske forening anbefalede mindsteafstand til redepladser for rød glente på 1 km rigeligt overholdes. Det fremgår desuden, at rød glente næppe er en hyppig gæst i projektområdet, da dette i så fald ville være noteret i DOFbasen for de nærmeste lokaliteter. Det kan dog ikke udelukkes, at arten, der har et relativt stort revir, af og til vil komme forbi projektområdet ved Marsvinlund.

Det fremgår desuden, at vindmøller tilsyneladende ikke udgør nogen væsentlig hindring for rød glentes stadige fremgang og spredning. I Skåne, der landskabeligt minder en del om Danmark, har arten i perioden 1984 til 2004 haft en fremgang på mere end ca. 150 %, i en periode hvor antallet af vindmøller er steget fra praktisk talt ingen til 365 stk.

Det fremgår af miljøkonsekvensrapporten, at kollisionsfrekvensen for rovfugle i videnskabelige undersøgelser fra Norge, Spanien og Tyskland spænder fra 0-8 fugle pr. mølle pr. år. Det fremgår endvidere, at der hvor man har indsamlet oplysninger i flere år, er kollisionsfrekvensen betydeligt lavere, og mindre end 0,3 døde rovfugle pr. mølle pr. år. Det fremgår således, at mortalitetsraten for rovfugle trods alt også generelt er meget lille, og det er kun for isolerede populationer af arter, med en meget langsom reproduktionsrate og en begrænset udbredelse, der kan være en begrundet frygt for negative effekter for fuglene på populationsniveau.

Ud fra generelle erfaringer for risiko af kollision mellem fugle og vindmøller er det i miljøkonsekvensrapporten vurderet, at møllerne næppe vil få væsentlige negative effekter på fuglefaunaen i området. Det kan dog næppe undgås, at møllerne kan forårsage enkelte fugledødsfald hvert år. Det fremgår i den sammenhæng, at risikoen for kollision og dødsfald generelt er så lille, at den er uden betydning for nogen arter på populationsniveau.

Flagermus

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens afsnit 8.2, at projektområdet er omgivet af enkelte mindre plantager og beplantninger mod nord og øst. Det nærmeste område er således en mosaik af dyrkede arealer, læhegn og forskellige mindre naturarealer og udyrkede arealer.

Det fremgår endvidere, at der i forbindelse med projektet er gennemført en flagermusundersøgelse i yngletiden og i det tidlige efterår med registreringer med stationære lyttebokse, som var strategisk placeret i forhold til møllerne og de bedste læhegn i området. Der er desuden lavet en gennemgang af området med håndholdt flagermusdetektor en nat i

såvel som efter yngleperioden på udvalgte poster i området. På baggrund heraf er det konstateret, at området er levested for mindst ni arter af flagermus. Det fremgår, at aktivitetsniveauet dog var yderst beskedent for skimmelflagermus og langøret flagermus, der vurderes at være tilfældige strejfer. Langt hyppigst var dværgflagermus, der er almindeligt udbredt i store dele af Danmark samt har en gunstig bevaringsstatus, og ikke anses for truet.

Det fremgår tillige, at flagermusene holdt sig tæt til de levende hegn, og at tætheden faldt meget hurtigt med afstanden til de levende hegn. Ved detektor 22, der stod 43 m fra det levende hegn, kom der blot én flagermus forbi i løber af ni nætter. Ved detektor 25, der stod 25 m fra det levende hegn, kom der ca. tre flagermus forbi hver nat.

Afsnit 8.2 indeholder desuden en oversigt over flagermusarter og andre bilag IV-arter, der ifølge eksisterende kortlægning potentielt vil kunne findes i området.

Af redegørelsens afsnit 3.4 fremgår det, at flagermus er i risiko for at kolliderer med vindmøller, da mølletårnet på varme sommernætter og ved svage vinde kan tiltrække insekter på grund af varmeafgivelse og læeffekt. Det fremgår endvidere, at den gennemsnitlige årlige kollisionsrate er 2,9 flagermus pr. vindmølle. Tallet dækker over store variationer fra 0 til 70, hvor de høje tal stammer fra enkelte hændelser, bl.a. fra mølleparker i USA, der er placeret i skovrige områder med store koncentrationer af trækkende flagermus. En nyere undersøgelse fra Tyskland angiver dog et væsentligt lavere gennemsnitligt årligt dødsfald på 0,8 flagermus pr. mølle. Yderligere fremgår det, at den store variation i antal dræbte flagermus og den beskedne medianværdi antyder, at uheldigt placerede møller kan medføre et relativt stort antal dræbte dyr. I den sammenhæng er nærhed til større løvskove den vigtigste faktor.

Det fremgår endvidere, at selv om området ikke vurderes som et optimalt område for flagermus, er der registreret ni arter i yngletiden og seks i efterårsperioden. Der er ikke fundet ynglekolonier i nærområdet, men det må antages, at der er ynglekolonier i de nærliggende skove eller bygninger, da der ved undersøgelsen er konstateret forekomst af mange arter og individer.

Det konkluderes, at det vil rumme mindst risici for flagermus, hvis møllerne placeres på åben mark, selv om placeringen er ret tæt på levende hegn. De levende hegn har derimod værdi for flagermus som fødesøgningsområde og/eller ledelinje for flugtrute. Ud fra et forsigtighedsprincip kan man foreslå at vindmøller placeret i, eller meget nær levende hegn, dvs. den østligste og den vestligste mølle, skal omfattes af vindmøllestop for flagermus som beskrevet i den Nationale Forvaltningsplan for Flagermus.^[10]

På den baggrund har bygherre vurderet, at negative effekter på bilag IV-arter er minimale og uden betydning for relevante arter på populationsniveau både i anlægs- og driftsfasen.

Der er i forbindelse med flagermusundersøgelserne udarbejdet en feltrapport dateret 10. april 2015 og et notat om forekomst af flagermus i forhold til levende hegn dateret 5. juni 2019.

Det fremgår af feltrapporten, at der blev opsat stationære flagermusdetektorer på tre lokaliteter i flagermusenes yngletid og tre lokaliteter i efteråret. I yngleperioden blev der registreret flagermusaktivitet gennem nætterne i perioden 1. til 10. august 2013. I efterårsperioden blev der registreret flagermusaktivitet gennem nætterne 11. til 20. september 2013. Der var gode vejrforhold for flagermusregistreringer med høj temperatur og lav vindhastighed. I perioden den 9. til 10. august og den 16. til 17. september 2013 er der desuden foretaget en manuel lytning med håndholdt detektor i projektområdet og omkringliggende områder. Placeringen af lyttebokse og observationsruterne med håndholdt detektor fremgår af feltrapportens figur 1 og 2. Kortlægningen af de registrerede flagermus fremgår af feltrapportens figur 5 og 6.

Ved undersøgelserne i yngleperioden blev der registreret ni flagermusarter i området omkring vindmøllerne, nemlig brunflagermus, dværgflagermus, pipistrelflagermus, langøret flagermus, troldflagermus, sydflagermus, skimmelflagermus, vandflagermus og damflagermus. I efteråret blev der registreret seks flagermusarter. Den største aktivitet var langs læhegn, skovkant og de gamle træer ved hovedbygningerne på Marsvinslund. Det fremgår endvidere, at resultaterne af observationerne i både yngle- og efterårsperioden viser en stor aktivitet af flagermusarterne i området. Antallet af arter registreret i yngleperioden må anses som en stor diversitet for en lokalitet i Midtjylland.

Det fremgår af feltrapporten, at dværgflagermus, brunflagermus og troldflagermus var de hyppigst registrerede flagermusarter i området, og udgør samlet 78 % af de analyserede data. Pipistrelflagermus, sydflagermus og skimmelflagermus forekom udelukkende i yngleperioden og i beskedent omfang. Den relative store artsvariation i yngleperioden og lidt mindre artsvariation om efteråret indikerer, at området og specielt de læhegn og skovområder i nærområdet er yderst attraktive for fouragerende flagermus, herunder enkelte damflagermus. Der er under feltarbejdet ikke fundet ynglekolonier i området.

Derudover fremgår det af feltrapporten, at der blev analyseret 1.446 lydoptagelser i efterårsperioden og 837 lydoptagelser i yngleperioden. Det fremgår desuden, at der blev analyseret otte lydoptagelser af damflagermus, fordelt på syv optagelser i yngleperioden og én optagelse i efterårsperioden. De udgjorde således 5,5 promille af de samlede optagelser. Endvidere fremgår det, at man ikke kan sige noget om, hvorvidt der var tale om én eller flere damflagermus. Damflagermus-optagelserne om sommeren blev alle lavet mindst halvanden time efter solnedgang og senest halvanden time før solopgang. Det tyder på, at der ikke er ynglekolonier nær projektområdet, da man ellers ville forvente at finde dem nærmere på sol op- og nedgangstider. Endeligt fremgår det, at der ingen intakte ynglekolonier er om efteråret, og at den ene registrerede damflagermus må betragtes som en strejfer.

Af notatet dateret 5. juni 2019 fremgår det, at undersøgelsen skulle påvise forskelle i flagermusenes aktivitetsniveau ved mølleplaceringer tæt på levende hegn og på åben mark. Det fremgår endvidere, at der blev opsat fire flagermusdetektorer, hvoraf to var placeret ved levende hegn, en ved den midterste mølle på åben mark (43 m fra læhegnet), og en mellem det levende hegn og den midterste mølles placering (25 m fra læhegnet). Placeringen af detektorerne fremgår af notatets figur 2. Der blev registreret i tidsrummet fra solnedgang i perioden 25. maj 2019 til 3. juni 2019.

Antallet af observationer i hele perioden og de gennemsnitlige observationer pr. nat fremgår af notats figur 1 og 2. Det fremgår af tabel 1, at der i hele perioden blev registreret 363 flagermusoptagelser, og at det er tydeligt, at flagermusene holdt sig tæt til de levende hegn, og at tætheden faldt meget hurtigt med afstanden til de levende hegn. Detektoren, der var placeret 43 m fra det levende hegn, registrerede blot én flagermusoptagelse i løbet af hele perioden, og detektoren, der var placeret 25 m fra det levende hegn, registrerede tre flagermusoptagelser i perioden. De to detektorer, der var placeret ved det levende hegn, registrerede henholdsvis 113 og 219 flagermusoptagelser i løbet af undersøgelsesperioden. Det er på den baggrund konkluderet, at det vil rumme mindst risici for flagermus, hvis møller placeres på åben mark, selv om placeringen er tæt på levende hegn. De levende hegn har derimod værdi for flagermus som fødesøgningsområde og/eller ledelinje.

Det fremgår endvidere, at det ud fra et forsigtighedsprincip kan foreslås, at vindmøller placeret i eller meget nær levende hegn, dvs. den østligste og den vestligste mølle, skal omfattes af vindmøllestop for flagermus som beskrevet i forvaltningsplanen for flagermus.

Natura 2000

Det fremgår af miljøkonsekvensrapportens afsnit 8.1, at Natura 2000 er betegnelsen for et netværk af beskyttede naturområder omfattende habitatområder, fuglebeskyttelsesområder og Ramsar-områder. Udpegningen af områderne har til formål at bevare og beskytte naturtyper samt dyre- og plantearter, der er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene. Tilslutning til habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivet indebærer, at landene skal udpege og beskytte særlige områder, som arterne og naturtyperne findes i. Arterne skal dog også beskyttes uden for områderne, hvor de end måtte findes. Ved planlægning og godkendelser til anlæg uden for Natura 2000-områderne skal det sikres, at arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget ikke påvirkes negativt. Af miljøkonsekvensrapportens kort 8.1 fremgår en oversigt over de nærmeste Natura 2000-områder.

Det fremgår endvidere, at det nærmeste Natura 2000-område er habitatområdet omkring Hald Sø, beliggende ca. 1,4 km nordvest for projektområdet. Udpegningsgrundlaget for området fremgår af tabel 8.3. Det fremgår videre, at de nærmeste fuglebeskyttelsesområder findes nord og nordøst for Viborg, ca. 10-15 km nord for projektområdet.

Af miljøkonsekvensrapportens afsnit 8.2 fremgår det, at møllerne og solcellerne på grund af afstanden til nærmeste Natura 2000-område ingen indvirkning får på hverken på de dyre- eller plantearter eller de naturtyper, som Natura 2000-området er udpeget for at beskytte. Vurderingen gælder såvel etablerings- og driftsfasen som nedtagningsfasen. Møllerne vil ikke skade dyrebestandene, herunder damflagermus, eller habitatområdets økologiske funktionalitet i forhold til disse, ligesom det er anført i forhold til de samme arters status som bilag IV-arter.

2.4 Den påklagede afgørelse

Silkeborg Kommune har den 6. oktober 2020 truffet afgørelse om § 25-tilladelse (VVM-tilladelse) til opstilling af 3 vindmøller og 12 ha solceller ved Marsvinslund. Tilladelsen er meddelt på baggrund af miljøkonsekvensrapportens angivelser af mulige miljøpåvirkninger fra anlægget.

De overordnede lokaliseringskrav for projektet fremgår af kommuneplantillæg nr. 41, og de detaljerede vilkår for lokaliseringen og udformningen af projektet fremgår af lokalplan nr. 24-003 for et område til opstilling af vindmøller og solceller ved Marsvinslund.

Projektet omfatter opstilling af til 3 vindmøller med en højde op til 142,5 m samt solceller på et 12 ha stort areal nord for Marsvinslund.

I § 25-tilladelsen er bl.a. fastsat følgende vilkår:

3. Et system skal sikre, at udendørs opholdsarealer i umiddelbar tilknytning til nabobeboelser højst må påføres 10 timers reel tid med rotorskygge pr. år. Vindmøllejer skal på tilsynsmyndighedens forlangende kunne forevise dokumentation for overholdelse af maksimalt 10 timers skyggetid fem år tilbage.

4. Et system skal sikre, at den vestligste og østligste vindmølle stoppes om natten fra solnedgang til solopgang i perioden fra 15. juli til 15. oktober ved vindhastigheder under 5 m/sekund (standard vindangivelse målt som gennemsnit i 10 minutter i 10 m højde), som er de perioder, hvor store insektansamlinger ved møller forekommer.

5. Vindmøllejer skal inden for 3 måneder efter møllerne er sat i drift få foretaget en støjmåling af et dertil akkrediteret firma, samt på den baggrund fremsende støjberegninger til Silkeborg Kommune med henblik på en vurdering af den faktuelle støj for de opstillede møller.

Silkeborg Kommune har ved afgørelsen lagt vægt på, at kravene i vindmøllebekendtgørelsen ifølge støjberegningerne vil være overholdt ved alle naboboliger til projektet og i områder med støjfølsom arealanvendelse. Kommunen har videre lagt vægt på, at 18 af de 19 naboboliger, vil

få en støjbelastning, som ligger mindst 2 dB(A) under støjgrænsen ved 6 m/s og 8 m/s.

Derudover har Silkeborg Kommune vurderet, at syv naboboliger teoretisk vil kunne få over 10 timer udendørs skyggekast om året. I virkeligheden vil disse naboboliger sandsynligvis få mindre skyggekast ved udendørs og indendørs opholdsarealer på grund af bevoksning og bygninger. Kommunen har videre oplyst, at der skal installeres skyggestop i vindmøllerne, så ingen boliger udsættes for mere end 10 timers reel udendørs skyggekast om året.

Silkeborg Kommune har endvidere vurderet, at de rekreative interesser, som udgøres af lokale naturoplevelser, vil blive påvirket visuelt. Vindmøllerne vil ikke forhindre den rekreative brug af området, men vil forandre nærmiljøet og give det et teknisk præg. Kommunen har vurderet, at påvirkningen af de kulturhistoriske, landskabelige og rekreative interesser ved Hald Sø og Dollerup Bakker fra højtliggende udsigtspunkter vil blive påvirket med en intensitet, som ikke har afgørende betydning for oplevelsesmulighederne, men som vil kunne findes let forstyrrende. Overordnet har kommunen vurderet, at vindmøllerne vil påvirke omgivelserne i nærzonen i moderat grad, enkelte steder i væsentlig grad. I mellemzonen vil vindmøllerne påvirke landskabsoplevelsen i mindre til moderat grad, og endelig vil fjernzonen blive påvirket i ubetydelig til mindre grad.

Endeligt har Silkeborg Kommune vurderet, at negative effekter på miljøet og beskyttede planter og dyr er minimale og uden betydning for relevante arter på populationsniveau både i anlægs- og driftsfasen. Det gælder også for bilag IV-arter. Afværgeforanstaltninger i forhold til flagermus, i form af vindmøllestop, skal etableres for den østligste og den vestligste mølle, efter princip i den nationale forvaltningsplan for flagermus. Projektet forventes at kunne medføre få dødsfald blandt flagermus og fugle, men ikke i et antal der har betydning for disse arter som population.

Et udkast til afgørelsen har sammen med miljøkonsekvensrapporten været i offentlig høring i perioden 2. december 2019 til 3. februar 2020. Der er i forbindelse med afgørelsen blevet offentliggjort et resumé af de indkomne hørings svar og Silkeborg Kommunes bemærkninger hertil i et høringsnotat. Det fremgår heraf, at støjgrænserne for vindmøllestøj og den måde, som måling og beregning af støjen skal foregå, er fastsat i den nugældende vindmøllebekendtgørelse.^[11]

Det fremgår endvidere af høringsnotatet, at mange bemærkninger går på, at der er for lidt fokus på beskyttelse af fugle, herunder rød glente, samt at der er en redeplads for rød glente ca. 500 m til 600 m fra den østligste mølle. Vedrørende rød glente fremgår det af høringsnotatet, at der i de tilgængelige databaser ikke er registreret verificerede fund af rød glente. Kommunen har oplyst, at det ikke kan afvises, at der forekommer ynglende rød glente i skovområderne, sådan som det fremgår af de indkomne bemærkninger. Kommunen har videre oplyst, at rød glente sandsynligvis forekommer flyvende over området fra tid til anden, og at der vil være en risiko for, at enkelte fugle vil blive ramt af møllerne. Kommunen har dog vurderet, at dette ikke vil have betydning for bestanden som helhed.

Derudover har Silkeborg Kommune i høringsnotatet oplyst, at billedet til visualisering nr. 8 blev taget under forberedelserne til det tidligere ansøgte projekt (2015), og at det samme billede er brugt til at indsætte de nyligt ansøgte møller på. Kommunen har videre oplyst, at der således ikke er tale om en genbrugt visualisering, men et genbrugt foto til en ny visualisering af det nye projekt. Videre har kommunen oplyst, at siden billedet blev taget, er bygningsmassen i billedets venstre side revet ned. Denne bygningsmasse skjuler en stor del af den vestligste mølle og en lille del af den midterste mølle. Idet bygningsmassen er fjernet, vil to af møllerne være mere synlige end de var, da billedet blev taget. Kommunen har vurderet, at miljøkonsekvensrapportens visualisering, sammen med informationen om bygningernes nedrivning, som er kommet frem i forbindelse med den offentlige høring, er et tilstrækkeligt grundlag til at kunne vurdere møllernes visuelle påvirkning af kirkeområdet.

Endeligt har Silkeborg Kommune oplyst, at for så vidt angår den efterfølgende ledningsføring vil der skulle foretages en vurdering af det projekt i forhold til miljøvurderingsloven.

2.5 Klagens indhold

2.5.1 Inhabilitet

Klager 1 og klager 3 har anført, at et navngivet udvalgs- og byrådsmedlem har været inhabil i forbindelse med sagens behandling Silkeborg Byråd samt i Plan- og Vejudvalget og Klima- og Miljøudvalget, som han henholdsvis er formand for og medlem af. Klagerne har i forlængelse heraf bemærket, at byrådsmedlemmet under sagens behandling har været bestyrelsesmedlem i [V4] (nu [V5]) og medlem af repræsentantskabet for [V6](nu [V7]).

Klagerne har præciseret, at de ikke mener, at byrådsmedlemmet er inhabil, som følge af, at byrådsmedlemmet sidder i repræsentantskabet for [V4]. Klager 1 mener, at byrådsmedlemmet som menig repræsentant ikke har den store indflydelse i repræsentantskabet, men derimod har en meget stor indflydelse i udvalget, som bestemmer hvorvidt projektet godkendes. Klager 3 har hertil oplyst, at klager anfægter udvalgsformandens ledelsesmæssige rolle i bestyrelsesposten i [V4], som bestyrelsesmedlem og senere næstformand, og samtidige formands- og udvalgsposter i den kommunale ledelse før, under og efter sagens behandling. Klager 3 har desuden anført, at det kan være bekvemt for Silkeborg Kommune at referere til retspraksis, hvis sagen relaterer til politikeres rolle i forhold til deltagelse i repræsentantskaber. Videre har klaget anført, at kommunen bør afholde sig fra antagelser, fejltolkninger og at flytte klagens indhold til anden retspraksis, som er i kommunens egen interesse.

Klager 1 og klager 3 har anført, at byrådsmedlemmet er inhabil efter forvaltningslovens § 3, stk. 1, nr. 1, nr. 3 og nr. 5. Klager 3 har henvist til, at reglen om selskabsinhabilitet fastslår, at en person er inhabil, hvis vedkommende deltager i ledelsen af, eller i øvrigt har en nær tilknytning til et selskab, en forening eller en anden privat juridisk person, der har en særlig

interesse i sagens udfald. Klager har hertil påpeget, at bestyrelsesmedlemmer i [V4] er at betragte som værende deltagere i ledelsen, at [V4] er medansøger og part i sagen og har en særlig interesse i sagens behandling.

Klager 1 har anført, at byrådsmedlemmet stadig er aktivt udøvende i rollen som repræsentant for vindmølleopstiller henset til, at han havde den udslagsgivende stemme i udvalget. Det er klagers opfattelse, at man ikke som udtrådt af en nedlagt bestyrelse mister interessen for det projekt, man selv har drevet frem i tiden, imens man sad i bestyrelsen. Derfor er der ifølge klager 1 ingen tvivl om at byrådsmedlemmet stadig har en interesse i at fremme projektet i udvalgene, både som formand og som menigt medlem. Klager har desuden påpeget, at såfremt byrådsmedlemmet, som loven skriver, stadig er inhabil, var projektet aldrig kommet til beslutning i byrådet.

Klager 3 mener, at byrådsmedlemmet har udøvet en fremtrædende og afgørende rolle i projektet, både gennem sin ledelsesmæssige stilling i [V4] samt som medlem i Silkeborg Byråd, som formand i Plan- og Vejudvalget og medlem i Klima- og Miljøudvalget.

Klager 3 mener, at [V4] har en central rolle i sagen, da [V4] er medansøger [til projektet] og part i sagen, og derfor har en særlig interesse i behandlingen af sagen. Derfor kan et medlem af byrådet eller en udvalgsformand ifølge klager hverken deltage, behandle eller træffe afgørelser i sager, hvor nævnte selskab er part eller har særlig interesse. Klager mener, at dette også gør sig gældende efter [V8] den 20. januar 2019 er fusioneret med [V5], da [V4] betragtes som formel og reel ejer, hvilket Silkeborg Kommune ifølge klager har erkendt.

Klager 3 har bemærket, at forholdet efterfølgende udlægges af Silkeborg Kommune, således at [V5] er ansøger i sagen, og at byrådsmedlemmet derfor ikke er inhabil. Klager mener ikke, at dette er i overensstemmelse med gældende lovgivning.

Derudover har klager 3 anført, at byrådsmedlemmet blev erkendt inhabil ved udvalgets behandling af sagen den 3. december 2018, og da sagen blev behandlet på ny i udvalget, deltog udvalgsformanden igen aktivt i processen efter at være udtrådt af [V4] bestyrelse. Klager har videre anført, at det fremgår af kommunens høringsnotat fra juni 2020, at udvalgsformanden efter udtræden af bestyrelsen ikke er inhabil i forhold til beslutninger i sagen, men at denne vurdering hverken er fremlagt eller dokumenteret. Det er klagers opfattelse, at når der foreligger en konkret vurdering, og udvalgsformanden tidligere har været erklæret inhabil, må det være i offentlighedens interesse at få denne information forelagt. Klager mener derfor, at der er tale om procesfejl og at Silkeborg Kommune bevidst har tilbageholdt vigtige og udslagsgivende dokumenter i strid med offentlighedslovens og forvaltningslovens formål.

Klager 3 mener, at det på alle måder er påviseligt, at udvalgsformanden har udøvet afgørende påvirkning af sagen. Dette omfatter samtlige udvalgs møder, byrådsmøder og borgermøder, hvor projektet har været på dagsordenen, og hvor udvalgsformanden har deltaget. Klager har i forlængelse heraf anført, at byrådsmedlemmets stemme har været udslagsgivende i den afsluttende behandling i Plan- og Vejudvalget den 10. august 2020, hvorefter sagen som en formalitet blev sendt videre byrådets beslutning den 24. august 2020.

Til dokumentation for, at byrådsmedlemmet har en særlig personlig eller økonomisk interesse i sagen har klager 3 vedlagt en vederlagsrapport for [V4] koncernen for regnskabsår 2018. Det fremgår heraf, at udvalgsformanden har modtaget honorar [for sin rolle som] bestyrelsesmedlem i [V4]. Samtidig er udvalgsformanden honoreret for arbejde i byrådet samt for begge udvalgsposter med interesse i sagen.

Klager 3 har desuden gjort gældende, at Silkeborg Kommune har tilbageholdt oplysninger om byrådsmedlemmets habilitet over for offentligheden. Klager har gjort gældende, at byrådsmedlemmerne heller ikke officielt er blevet informeret om byrådsmedlemmets inhabilitet, ligesom spørgsmålet heller ikke har været forelagt beslutning i hverken byråd eller udvalg, hvilket er i strid med kommunestyrelseslovens § 14. Ifølge klager 3 har byrådsmedlemmets inhabilitet heller ikke været forelagt beslutning i hverken byrådet, Plan- og Vejudvalgets eller Klima- og Miljøudvalget. Det er ifølge klager 3 dybt kritisabelt og klagepådragende, at Silkeborg Kommune har vurderet lovligheden af at tilbageholde vigtige informationer og vurderinger omkring inhabilitet fra udvalgsformanden. Dette har klager begrundet med, at byrådsmedlemmet har udøvet betydende og afgørende påvirkning af sagen til kommunens og ansøgers fordel, hvilket er i strid med offentlighedslovens formål og anvendelsesområde.

Endeligt har klager 3 anført, at Silkeborg Kommunes høringssvar af 5. marts 2021 er vildledende, unødigt kompliceret og med højere grad af kancellisprog end formålstjenligt.

2.5.2 Visualiseringer

Visualiseringerne, der følger med projektet, indeholder ifølge klager 2 mange fejl og er misvisende. Klager har i forlængelse heraf anført, at visualiseringerne er genbrugte med gamle billeder og gamle møller fra en tidligere afvist ansøgning. Klager tvivler desuden på det af Silkeborg Kommune anførte om, at visualiseringer ikke er lovpligtige. Klager har påpeget, at klager aldrig har set en VVM-redegørelse uden visualiseringer, men går ud fra, at oplysninger, der anvendes i sagen, skal være retvisende.

Klager 2 har oplyst, at klagers genbo har ladet en helikopter svæve over positionen, hvor midterste mølle vil stå, og dermed har bevist, at ca. to tredjedele af møllernes rotor er fuldt synlige fra Hald Ruin. Dette strider imod miljøkonsekvensrapportens visualisering, hvor bygherre ifølge klager sandsynliggør, at møllerne på grund af Inderøen ikke er synlige fra [F1] og Hald Ruin. Klager har i den sammenhæng påpeget, at Inderøen ikke strækker sig op til

hverken [F1] eller Hald Ruin, men slutter syd for sidde positioner, hvilket ses på miljøkonsekvensrapportens visualisering nr. 15, hvor nordspidsen af Inderøen er synlig i højre side af billedet mens vindmøllerne står langt nord for øen.

Klager 2 har henvist til snittegningen, der fremgår af miljøkonsekvensrapportens figur 5.1, hvorefter vindmøllernes fundamentkote ifølge klager er væsentligt højere end Hald Ruin, men fundamenterne på visualisering nr. 15 er kommet under højden for Hald Ruin. Klager mener derfor, at der er svindlet med visualiseringen.

Yderligere har klager 2 anført, at det er indlysende, at der er fejl i visualiseringsmodellen, hvorved alle data forkerte. Det kan ifølge klager ikke lade sig gøre at få møllen til at forsvinde på 3,8 km afstand.

2.5.3 Støj og skyggekast

Klager 2 har anført, at det gamle støjreglement i form af bekendtgørelse nr. 1590 af 10. december 2014 om planlægning for og tilladelse til opstilling af vindmøller er gældende, idet ansøgningen blev indleveret inden de nye regler trådte i kraft. Klager har her henvist til den nugældende vindmøllebekendtgørelses § 15, stk. 1.[12] Det er derfor, efter klagers opfattelse, et krav, at der forud for igangsættelse af en miljøkonsekvensrapport foretages en strategisk miljøvurdering (SMV). Klager har bemærket, at EU-Domstolens praksis fastslår, at myndigheder har pligt til først at foretage en SMV med tilhørende offentlig høring og godkendelse, inden en miljøkonsekvensrapport igangsættes.

Klager 2 har videre påpeget, at EU-Domstolen har fastslået, at det ikke er nok, at de to bekendtgørelser, som fastsætter væsentlige miljømæssige rammer for planlægning for vindmøller, ikke er blevet miljøvurderet. Klager har anført, at bekendtgørelse nr. 1590 af 10. december 2014 om planlægning for og tilladelse til opstilling af vindmøller skal miljøvurderes eller ophæves, før der kan igangsættes en lokalplanprocedure med miljøvurdering, hvilket ikke er sket. Klager har desuden henvist til en artikel fra [V9].[13]

Derudover har klager 2 anført, at det er indlysende, at der er fejl i visualiseringsmodellen, hvorved alle data forkerte. Klager har i den forbindelse anført, at visualiseringerne er en udløber af den støjmodel, som lægges til grund for miljøkonsekvensrapporten, og da højdemodellen demonstrativt er forkert, er den logiske konsekvens, at det må støjmodellen også være. Det betyder ifølge klager, at støjregningerne og modellen for skyggekast også er forkerte.

2.5.4 Alternativer

Klager 1 og 3 har anført, det ikke fremgår af Silkeborg Kommunes redegørelse, om der er taget stilling til alternative placeringer. I miljøkonsekvensrapporten gives der udtryk for alternativ placering langs motorvej, men dette er ikke belyst yderligere. Ifølge klagerne er en alternativ placering derfor mulig, endda i et landskab, der i forvejen er af teknisk karakter.

Klager 3 har desuden anført, at Silkeborg Kommune ikke har forholdt sig til placeringer uden for projektområdet.

2.5.5 Vagabonderende strøm

Klager 4 har anført, at forholdet til vagabonderende strøm, som klager påpegede i sit høringssvar af 31. januar 2020, ikke er belyst og håndteret i § 25-tilladelsen. Det er derfor klagers opfattelse, at projektet af hensyn til opstilling af vindmøllerne ikke er belyst tilstrækkeligt, så det imødekommer forsigtighedsprincippet, som ifølge klager skal iagttages ved udarbejdelse af miljøkonsekvensrapporten og § 25-tilladelsen. Klager har i den forbindelse opfordret til, at projektet stilles i bero, indtil der er vished for, at projektet ikke har en negativ påvirkning på drikkevand og husdyr.

Klager 4 har videre anført, at forsigtighedsprincippet indebærer, at en myndighed ikke kan give tilladelse til et projekt under henvisning til, at det ikke er godtgjort, at projektet ikke kommer miljøet til skade. Det er klagers opfattelse, at de videnskabelige oplysninger, der er inddraget i miljøvurderingen, er så ufuldstændige og usikre, at forsigtighedsprincippet skal vægtes og belyses nærmere, inden der kan gives § 25-tilladelse.

Klager 4 har oplyst, at klager driver en svinebedrift med en afstand på ca. 969 m fra nærmeste vindmølle og ca. 650 m fra nærmeste solcelleanlæg. Klager frygter for den negative påvirkning fra vagabonderende strøm, som de kommende vindmøller og solceller potentielt vil have på klagers sin svineproduktion. Klager har i den forbindelse henvist til en rapport fra SEGES og DTU,^[14] som beskriver problematikken omkring vagabonderende strøm og svin. Klager har desuden henvist til en artikel fra Midtjyllands Avis^[15] og et resume fra Miljøstyrelsens konference om forsigtighedsprincippet.^[16]

2.5.6 Kumulativ påvirkning

Klager 1 og 3 har anført, at miljøkonsekvensvurderingen og § 25-tilladelsen er mangelfuld og ikke overholder gældende miljøvurderingsregler. Klagerne har i den sammenhæng anført, at Silkeborg Kommune i § 25-tilladelsen ikke har forholdt sig til den kumulative påvirkning, som linjeføringen af kabler fra projektområdet til nærmeste transformerstation kan medføre. Den nærmeste transformerstation ligger i Neder Hvam sydvest for lokalplanen. Klagerne har videre oplyst, at linjeføringen af kabler fra projektområdet skal føres igennem et større område omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og under et beskyttet vandløb. Klagerne har i den forbindelse anført, at kommunen henset til projektets størrelsesorden, skal forholde sig til den kumulative påvirkning. Klagerne har herom henvist til miljøvurderingslovens bilag 2.

Derudover har klager 4 anført, at der mangler en vurdering af placeringen af de strømførende kabler, der skal transportere den producerede strøm, og hvilke konsekvenser, det vil medføre.

2.5.7 Beskyttet natur og dyrearter

Rød glente

Klager 3 har anført, at miljøkonsekvensrapporten mangler en vurdering i forhold til rødlistearten rød glente. Klager har vedlagt en indsigelse af 2. februar 2020 fra Danmarks Naturfredningsforening, der har påpeget, at der skal suppleres med feltundersøgelser af fugle. Klager har videre anført, at Silkeborg Kommunes bemærkninger kun angår solcelle anlæggets udstrækning, men undgår at forholde sig til vindmøllerne, hvilket er kritisabelt og ikke gyldigt i forhold til lovgivningen.

Klager 3 har anført, at det ikke er korrekt, at nærmeste yngleområde for rød glente er Stendal Plantage, som ligger 5,2 km fra projektområdet. Klager 1 og klager 3 har oplyst, at klager 3 og Danmarks Naturfredningsforening under en besigtigelse den 30. januar 2020 både så og hørte en rød glente, og fandt en redeplads ca. 600 m fra placeringen af nærmeste mølle. Klagerne har påpeget, at møllerne har en rotordiameter på 126 m, hvorved afstanden mellem møllerne og reden vil være væsentligt mindre end den anbefalede mindsteafstand på 1 km. Klager 3 har vedlagt et foto af en redeplads for rød glente, der ifølge klager er taget i en afstand af 600 m fra nærmeste mølle i forbindelse med en besigtigelse af projektområdet den 30. januar 2020.

Klager 1 og klager 3 har anført, at Silkeborg Kommune i VVM-tilladelsen ikke har forholdt sig til fundet af en redeplads for rød glente inden for 600 m fra projektet, selv om kommunen er blevet gjort bekendt med forholdet og selvom der ifølge miljøkonsekvensrapporten skal holdes en minimumsafstand på 1 km. Klager 1 og 3 har i den forbindelse henvist til Sveriges Naturvårdsværk og Ornitologiske forening, der anbefaler en mindsteafstand til redepladser for fuglearten rød glente og andre mellemstore rovfugle på 1 km. Videre har klagerne anført, at der heller ikke foreligger en ekspertvurdering om rød glente fra hverken bygherre eller fra kommunen, hvorved kommunen [ikke] kan træffe en afgørelse på et oplyst grundlag. Klagerne har i forlængelse heraf bemærket, at rød glente er optegnet på rødlisten som sårbar.

Derudover har klager 3 anført, at Silkeborg Kommune i høringsnotatet til forhøringen har bagatelliseret fakta og forsøgt at skrive sig ud af problemstillingen. Klager har henvist til kommunens høringssvar, hvor kommunen har anført, at arter opført på rødlisten ikke af den grund har en lovmæssig beskyttelse, og at der er op til myndighederne at vurdere i hvert enkelt tilfælde, om man vil tage hensyn til arterne i forbindelse med et projekt.

Klager 3 har påpeget, at DOFbasen er en informationskilde baseret på almindelige borgeres frivillige indrapporteringer, og derfor ikke kan stå alene som dokumentation. Klager mener, at det er en fejl i miljøkonsekvensrapporten, at der ikke er undersøgt for ynglefugle i

nærområderne. Det er desuden klagers opfattelse, at Silkeborg Kommunes fremstilling ikke giver et retvisende indblik i natursituationen omkring vindmøllerne, og man undviger relevante problemstillinger, hvilket også er tilfældet i miljøkonsekvensrapporten.

Flagermus

Indledningsvis har klager 1 og klager 3 redegjort for projekt- og nærområdet, flagermusens levevis, herunder yngle-, raste- og fourageringsbehov og begrænsede reproduktion, samt for hvordan flagermus påvirkes af vindmøller. Klagerne har hertil bemærket, at der inden for relativt kort afstand findes en række mindre og større skovområder, beskyttet natur i form af eng, mose og søer. Videre har klagerne bemærket, at flagermus kan fouragere mere end 20 km fra deres kolonier, og at der inden for en radius af 20 km fra projektområdet findes meget store skovområder og søer. Klagerne har desuden påpeget, at projektområdet er beliggende ca. 15 km sydøst for Mønsted Kalkgruber, som huser en af Danmarks største og vigtigste bestande af flagermus. Klagerne har anført, at området indeholder yngle- raste- og jagtområder for flagermus, og derfor udgør et ideelt sted for flagermus.

Herefter har klager 1 og klager 3 har anført, at projektet ønskes gennemført på et uoplyst eller forkert grundlag i forhold til natur, og at projektet ikke burde have været godkendt bl.a. på grund af hensynet til flagermus. I den forbindelse har klager 3 anført, at grundlaget for miljøkonsekvensrapporten er mangelfuldt og ikke er i overensstemmelse med bestemmelserne for habitatdirektivets bilag IV arter. Klager 1 og klager 3 desuden påpeget, at miljøkonsekvensrapporten kun tager højde for halvdelen af den dødelighed, som vindmøller medfører for flagermus, og at rapporten ikke forholder sig til de biotraumer, en vindmølle forårsager. Videre har klagerne anført, at det ikke er tilstrækkeligt at lave en kortlægning af flagermus, der kun dækker et par aftener. Klagerne har i den forbindelse bemærket, at der kun er anvendt monitorering med detektor, og at denne monitorering kun er fortaget i en periode på ni dage. Klagerne mener, at en monitorering med så begrænset kortlægning og inden for så lille et spektrum er ubrugeligt. Det kræver ifølge klagerne en meget omfattende monitorering projektområdet og nærområdet over en periode på 2-3 år samt en bredere kortlægning af jagtområder og yngle- og rasteområder for at give et retvisende billede af bestandens størrelse og bæredygtighed. Klagerne mener desuden, at der skal tages højde for vigtige trækruter for forårs- og efterårstrækkende flagermus. Alene ud fra konklusionen om, at der kan være ynglekolonier i de nærliggende skove eller bygninger, bør der ifølge klager anvendes et forsigtighedsprincip, hvorefter der ikke tillades opstilling af vindmøller på området, hvis man ikke ønsker at lave en mere dybdegående kortlægning.

Klager 1 og 3 har i forlængelse heraf påpeget, at Silkeborg Kommune og bygherre hverken i feltrapporten fra 2015 eller i § 25-tilladelsen har forholdt sig til de omkringliggende levesteder, men udelukkende til måling af to læhegn. At træffe en konklusion ud fra måling af to læhegn er ifølge klagerne fuldstændigt mangelfuldt, hvorfor kommunen alene på den baggrund ikke kan træffe afgørelse på et oplyst grundlag. Klagerne har yderligere bemærket, at resultaterne af flagermusundersøgelsen fra 2015 viser en stor aktivitet af flagermusarterne i området, hvilket indikerer, at området og specielt de læhegn og skovområder, som findes i nærområdet er yderst attraktive for fouragerende flagermus. Klager 3 mener, at resultaterne af rapporten fra 2015 fremstilles helt anderledes i miljøkonsekvensrapporten. Klager 3 har anført, at

konklusionen om, at møllerne ikke vil have en negativ indvirkning på bestanden af flagermus strider imod konklusionen i feltrapporten fra 2015, hvor det blev vurderet, at der er en stor aktivitet af flagermus i området. Klager har desuden bemærket, at der ikke er foretaget målinger ved den østligste mølle, som skal placeres tæt på både levende hegn og Torsø Mose.

Klager 3 har anført, at man hverken i feltrapporten fra 2015 eller flagermusnotat fra 2019 har forholdt sig til den lokale flagermusbestands robusthed, som er af en afgørende faktor for, hvor mange individtab en bestand kan holde til før den kollapse. Klager 3 har påpeget, at flere af flagermusarterne, der blev registreret ved flagermusundersøgelsen fra 2015, fremgår som særligt sårbare over for forstyrrelser og tab af enkeltindivider på den danske rødliste. De sjældne brandts- og frynseflagermus, der er meget udsatte, er endvidere fundet ved flagermusundersøgelserne. Klager har videre anført, at Silkeborg Kommune ikke ved, om der er tale om jagtområder og yngle- og rastområder, eller om der er tale om mellemkvarterer eller trækruter af mindre eller national betydning.

I forlængelse heraf har klager 3 anført, at resultaterne af flagermusundersøgelserne fremstilles helt anderledes i miljøkonsekvensrapporten end i undersøgelsesnotatet fra 2015. Resumeet og Silkeborg Kommunes fremstilling giver ifølge klager 3 ikke et retvisende indblik i natursituationen omkring vindmøllerne, og klager mener, at kommunen og miljøkonsekvensrapporten undviger relevante problemstillinger.

Klager 3 har endvidere anført, at nærværende projekt, og projektet, som flagermusundersøgelsen fra 2015 vedrørte, er to forskellige projektudformninger, som ikke er sammenlignelige, selv om de bærer nogle fælles træk. I det konkrete projekt er der tale om større møller, der bliver placeret tættere på potentielle yngle- og rasteområder end i projektudformningen fra 2015, hvorfor der ifølge klager er tale om en skærmende omstændighed i forhold til tidligere. Den østligste vindmølle er i nærværende projektudformning placeret tættere på en potentiel ynglekoloni for flagermus, og to af møllerne placeres i eller meget tæt ved læhegn. Desuden er der i det konkrete projekt tale om markant større møller. På den baggrund mener klager, at flagermusundersøgelsen fra 2015 aldrig kan danne grundlag for den endelige afgørelse, men kan anvendes som supplerende oplysninger i forbindelse med det endelige projekt.

Klager 1 har anført, at Silkeborg Kommune har gengivet resultatet af lytteundersøgelserne i projektets favør. Klager har i den sammenhæng henvist til et notat udarbejdet for Nævnens Hus af Nationalt Center for Energi og Miljø dateret 4. september 2020,^[17] hvorefter det vil kræve meget omfattende, årelange studier i og uden for et projektområde for at få tilnærmelsesvis troværdige estimater på størrelserne af lokale bestande af forskellige arter. Det er på den baggrund klagers opfattelse, at kommunens flagermusundersøgelse ikke har nogen forskningsmæssig validitet, og at lytteundersøgelsens varighed er statistisk og forskningsmæssig fuldstændig utilstrækkelig.

Ligeledes har klager 3 anført, at DCE-notatet klarlægger Silkeborg Kommunes manglende dokumentation, og at § 25-tilladelsens vilkår ikke er tilstrækkelige henset til, at forvaltningsplanen for flagermus ifølge DCE-notatet ikke længere er tilstrækkelig. Klager har tillige anført, at miljøkonsekvensrapportens vurderinger angående konsekvenser for

flagermus ikke stemmer med anbefalingerne og konklusionerne i DCE-notatet, idet vindmøllerne skal placeres mellem tre nærliggende skovområder, som hver især er over 10 ha store. Ifølge DCE-notatet indebærer et ynglesteds økologiske funktionalitet, at flagermusenes fourageringsområder og brug af landskabet omkring ikke medfører alvorlig risiko for drab af individer. Klager har desuden påpeget, at flagermus bliver gamle og får få unger, hvorfor det kan påvirke på populationsniveau, selv hvis ganske få flagermus dræbes.

I den sammenhæng har klager 3 spurgt, hvilke hensyn der tages til arten damflagermus, også i forhold til, at arten er med på fredningsgrundlaget for Natura 2000-fredningen af området ved Hald Sø. I forlængelse heraf har klager 3 påpeget, damflagermus ifølge DCE-notatet har en lav reproduktionsrate, og at arten derfor selv ved få dræbte individer er sårbar på bestandsniveau. Klager anser desuden afstanden på 40 m mellem læhegnet og den midterste mølle som utilstrækkeligt. Klager har hertil oplyst, at damflagermus flyver langt for at fouragere, og at insekter tiltrækkes af lys og varme ved mølletårnet, hvilket tiltrækker flagermus.

Yderligere har klager 3 anført, at opstilling af møllerne vil have negativ indvirkning på bestanden af flagermus, jf. til habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra b og c. Klager har begrundet dette med, at området er en del af flagermusenes fødesøgningsområde, og at der er faste bestande og vandrende flagermus i området. Klager har videre påpeget, at ikke må ske forsætlig forstyrrelse af arterne, særligt ikke i yngle- og vandreperioden. Klager mener, at møllerne vil skade flagermusenes yngle- og rasteområder, og at disse forstyrrelser vil være forsætlige, da man kender til forholdene.

Derudover har klager 3 henvist til habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra a, hvorefter der ikke må ske forsætligt drab. Klager har i forlængelse heraf anført, at selv om man med opstillingen af møllerne ikke har til hensigt at dræbe flagermus, vil det have en sådan karakter, da man opstiller møllerne, selv om man er bekendt med den store flagermusbestand i området.

Klager 3 har desuden bemærket, at Silkeborg Kommunes oplysning om, at der skal sættes måleudstyr på vindmøllerne for at få et mere dybdegående kendskab til flagermus i området, viser, at det nuværende datagrundlag ikke er tilstrækkeligt til at træffe afgørelse på et oplyst grundlag. Klager 3 anser forslaget til indledende driftsjustering og overvågning af flagermusaktivitet som et sent forsøg på at kamouflere et mangelfuldt og utilstrækkeligt forarbejde, som efter klagers opfattelse har været fejlbehæftet fra start. Klager mener, at Silkeborg Kommune burde have efterspurgt en uvildig tredjeparts undersøgelse af det anvendte udstyr samt klar og uafhængig dokumentation for løsningen. Klager har hertil påpeget, at overvågning skal ske før der gives en eventuel tilladelse.

Derudover har klager 3 anført, at vindmøllerne kan placeres andre steder, hvor der ikke findes så stor diversitet og tæthed af flagermus, og ikke tæt op ad flere større skovområder, som i øvrigt kun ligger godt 1 km fra Natura 2000-området ved Hald Sø.

Endeligt har klager 3 påpeget, at forvaltningsplanen for flagermus er udgivet i 2013, og at der er kommet en del ny viden på området de seneste år, herunder DCE-notatet. Klager ønsker derfor at gøre krav på, at godkendelsen af vindmøllerne gennemføres i henhold til den nyeste viden og forskning inden for beskyttelse af miljø, natur, biodiversitet og fredninger, herunder DCE-notatet.

2.5.8 Øvrige klagepunkter

Klager 1 og klager 3 har anført en række klagepunkter vedrørende manglende dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 17 om skovbyggelinjen og om forkert anvendelse af bonusvirkning i lokalplanen. Klagerne har anført, at Silkeborg Kommune har anvendt bonusvirkningen forkert, hvilket medfører, at der mangler en dispensation fra skovbyggelinjen. Videre har klagerne anført, at det vil stride imod retspraksis at give dispensation fra skovbyggelinjen.

Klagerne indeholder desuden klagepunkter vedrørende plangrundlaget for området, herunder den samtidig vedtagne lokalplan med tilhørende miljørapport og kommuneplantillæg.

2.6 Silkeborg Kommunes bemærkninger til klagen

Silkeborg Kommune er den 4. december 2020 og den 15. januar 2021 fremkommet med bemærkninger til klagerne.

2.6.1 Inhabilitet

Silkeborg Kommune har oplyst, at på baggrund af habilitetsforhold i Plan- og Vejudvalgets behandling af sagen den 3. december 2018 er sagen behandlet på ny af Plan- og Vejudvalget den 4. februar 2019. Kommunen har henvist til protokollen fra mødet, hvoraf det fremgår, at byrådsmedlemmet ikke deltager ved den efterfølgende behandling. Kommunen har videre oplyst, at byrådsmedlemmet deltog på mødet i Plan- og Vejudvalget den 4. november 2019, fordi byrådsmedlemmet den 25. april 2019 er udtrådt af [V4] bestyrelse. Kommunen har vurderet, at byrådsmedlemmet efter denne dato ikke er inhabil i forhold til beslutninger vedrørende projektet.

Derudover har Silkeborg Kommune bemærket, at det er en konkret vurdering, om et byrådsmedlem bliver inhabil, når vedkommende er valgt ind i et repræsentantskab. Der skal ved vurderingen bl.a. lægges vægt på repræsentantskabets størrelse og indflydelse på selskabsledelsen. Således vil medlemmer af mindre repræsentantskaber hyppigere være omfattet af bestemmelsen end medlemmer af mere talstærke repræsentantskaber. Videre har kommunen anført, at inhabilitet alt andet lige nemmere vil foreligge, jo større magt repræsentantskabet har over selskabets ledelse. Herefter har kommunen henvist til Indenrigsministeriets udtalelse af 7. september 2000, hvori ministeriet har vurderet, at deltagelse i et repræsentantskab bestående af 45 medlemmer valgt blandt 1.800 aktionærer, ikke var omfattet af forvaltningslovens regler om inhabilitet. På baggrund heraf og med

henvisning til, at repræsentantskabet består af mere end 700 medlemmer og byrådsmedlemmet ikke er medlem af selskabets bestyrelse, har kommunen vurderet, at byrådsmedlemmet efter udtrædelsen af [V4]s bestyrelse ikke længere er inhabil i forhold til behandlingen af sagen. Dette gælder også, selvom byrådsmedlemmet måtte vise sig at være valgt ind i repræsentantskabet i foråret 2019.

2.6.2 Visualiseringer

I forhold til klager 2's bemærkninger om visualiseringer har Silkeborg Kommune oplyst, at miljøkonsekvensrapporten beskriver møllernes visuelle påvirkning både i nærområdet og længere væk. Det sker med beskrivende tekst, fotos fra arealerne i forskellige afstande, samt med visualiseringer i forskellige afstande og retninger. Kommunen har oplyst, at de indkomne bemærkninger til miljøkonsekvensrapportens visualiseringer, herunder især bemærkninger om visualiseringernes nøjagtighed og brugbarhed, er behandlet i høringsnotatet, så de indkomne bemærkninger kan supplere miljøkonsekvensrapporten som grundlag for byrådets beslutning. Kommunen har vurderet, at hverken miljøkonsekvensrapporten eller behandlingen af de indkomne bemærkninger i høringsnotatet giver indtryk af, at møllerne ikke vil påvirke omgivelserne visuelt.

Silkeborg Kommune yderligere oplyst, at kommunen ikke har anledning til at mene, at skitsetegningen, der fremgår af miljøkonsekvensrapportens figur 5.1, og visualisering nr. 15 i miljøkonsekvensrapportens Appendiks II er forkerte. Kommunen har i den sammenhæng bemærket, at der dog altid vil være en vis usikkerhed ved fremstillingen af visualiseringer, hvilket også er grunden til, at klager 2's bemærkning om helikopteren er beskrevet sammen med visualiseringen i høringsnotatet. Kommunen har desuden påpeget, at Naturstyrelsen har gjort opmærksom på, at vindmøllerne vil kunne ses fra forskellige områder omkring Hald Sø, hvilket stemmer overens med miljøkonsekvensrapportens beskrivelse.

Derudover har Silkeborg Kommune anført, at klagers bemærkning om, at der på visualiseringer vises møller fra et tidligere projekt, ikke korrekt, hvilket også er beskrevet i høringsnotatet. Kommunen har oplyst, at der er brugt fotos, der er taget i forbindelse med et tidligere ansøgt projekt fra 2014-2015. På disse fotos er det det nye projekt visualiseret. Derfor er der for nogle fotos vedkommende sket ændringer i de områder, som fremgår af de anvendte fotos. Kommunen har oplyst, at disse ændringer er beskrevet og vurderet i høringsnotatet.

2.6.3 Vindmøllebekendtgørelsen

Til det af klager 2 anførte om, at projektet er ansøgt før den nye vindmøllebekendtgørelse trådte i kraft, har Silkeborg Kommune henvist til den gældende vindmøllebekendtgørelses § 9, hvorefter anmeldelse tidligst kan ske, når der foreligger det nødvendige planlægningsgrundlag og eventuel landzonetilladelse og miljøvurderingstilladelse for vindmøllen. Kommunen har anført, at der med vedtagelsen af kommuneplantillæg og lokalplan med tilhørende miljørapport den 24. august 2020 foreligger det planlægningsmæssige grundlag for, at

bygherre kan fremsende anmeldelse af vindmøller til kommunen. Anmeldelse skal ske efter reglerne i kapitel 4 i den nugældende vindmøllebekendtgørelse. Kommunen har oplyst, at kommunen ikke har modtaget anmeldelse af møller i benævnte planområde endnu.

2.6.4 Vagabonderende strøm

Til det af klager 4 anførte om vagabonderende strøm har Silkeborg Kommune bemærket, at det forholder sig som beskrevet i klagen, herunder at undersøgelser af emnet er sparsomme, og at der på nuværende tidspunkt ikke foreligger en videnskabelig undersøgelsesbasis. Kommunen har endvidere bemærket, at kommunens administration og planlægning nødvendigvis må foregå efter den relevante lovgivning for området og at kommunen ikke har kompetence til at foretage undersøgelser om forskellige strømtyper.

2.6.5 Linjeføring

Silkeborg Kommune har oplyst, at projektansøgningen ikke indeholder oplysninger om efterfølgende ledningsanlæg. Kommunen har endvidere oplyst, at bygherre først kan igangsætte processen hos den ledningsejer, som skal aftage strømmen fra anlægget og som derefter vil beslutte, hvortil strømmen skal ledes, når det planlægningsmæssige grundlag for projektet er endeligt vedtaget. Det har således ikke været muligt at inddrage fremtidige ledningsanlæg i behandlingen af sagen.

2.6.6 Rød glente

Silkeborg Kommune har oplyst, at der i høringsperioden indkom bemærkninger om tilstedeværelsen af fuglearten rød glente og om en redeplads beliggende ca. 600 m fra nærmeste vindmølle. Kommunen har efter høringsperioden behandlet de indkomne bemærkninger om tilstedeværelsen af rød glente med henblik på at vurdere, i hvilket omfang det ansøgte projekt vil påvirke arten. Kommunen har videre bemærket, at det er en del af grundlaget forud for byrådets vedtagelse af § 25-tilladelsen, at det ikke kan udelukkes, at enkeltindivider af rød glente kan omkomme ved kollision med møllevinger, men at det vurderes ikke at have betydning for bestanden som sådan.

2.7 Nye oplysninger under sagens behandling

Miljø- og Fødevareklagenævnet har konstateret, at byrådsmedlemmet, som klagerne over inhabilitet vedrører, ifølge register over CVR-numre fratrådte bestyrelsen i [V6] (nu [V7].) den 25. april 2019.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har den 12. februar 2021 bedt Silkeborg Kommune redegøre for en række forhold vedrørende inhabilitet og flagermus.

Den 5. marts 2021 har Silkeborg Kommune i den forbindelse oplyst over for Miljø- og Fødevareklagenævnet, at sager om miljøvurdering af projekter behandles af Klima- og Miljøudvalget, Økonomi- og Erhvervsudvalget samt i byrådet.

Silkeborg Kommune har endvidere oplyst, at det konkrete byrådsmedlem i maj 2006 blev valgt ind i bestyrelsen for [V6][18]. Byrådsmedlemmet blev ikke valgt til bestyrelsen for at varetage kommunens interesser. Videre har kommunen oplyst, at byrådsmedlemmet blev valgt ind i bestyrelsen for [V4][19] i november 2011 og med virkning fra den 18. juni 2015 blev valgt som næstformand for bestyrelsen. Byrådsmedlemmet blev valgt ind i bestyrelsen gennem sin bestyrelsespost i moderselskabet[20] og blev ikke valgt til bestyrelsen for at varetage kommunens interesser.

Klima- og Miljøudvalget besluttede enstemmigt den 9. januar 2019, at igangsætte udarbejdelse af en miljøvurdering. Byrådsmedlemmet var medlem af udvalget og deltog på mødet.

Silkeborg Kommune blev efterfølgende opmærksom på, at byrådsmedlemmet kunne have været inhabil ved sin deltagelse i de pågældende møder, som følge af bestyrelsesposter i henholdsvis [V6] og [V4].

Byrådsmedlemmet udtrådte af bestyrelsen for [V4] den 10. januar 2019, idet selskabet blev opløst ved en fusion med selskabet [V5]. De to selskaber fusionerede til et selvstændigt joint venture med [V5] navn.

Klima- og Miljøudvalget besluttede at starte forfra med miljøvurderingen af lokalplan og kommuneplantillæg den 6. februar 2019. Byrådsmedlemmet deltog ikke på dette møde. Silkeborg Kommune har videre oplyst, at beslutningerne truffet af Klima- og Miljøudvalget den 9. januar 2019, derfor ikke er indgået i grundlaget for tilladelsen.

Det fremgår af Silkeborg Kommunes besvarelse, at byrådsmedlemmet herefter deltog i følgende møder i Klima- og Miljøudvalget samt i Byrådet med relation til miljøvurderingen og § 25-tilladelsen:

- Klima og Miljøudvalgets møde den 8. maj 2019, hvor det blev besluttet hvilke emner der skulle behandles i miljøvurderingen af det ansøgte projekt og de tilhørende planer.
- Klima og Miljøudvalgets møde den 6. november 2019 om offentliggørelse af miljøkonsekvensrapporten og udkast til § 25-tilladelse.
- Byrådets møde den 25. november 2019, om offentliggørelse af miljøkonsekvensrapporten og udkast til § 25-tilladelse.

Byrådsmedlemmet deltog endvidere i Klima- og Miljøudvalgets møde den 12. august 2020, hvor der blev truffet beslutning om, at indstille bl.a. miljøkonsekvensrapporten til endelig godkendelse i byrådet.

Byrådsmedlemmet deltog ligeledes i Plan- og Vejudvalgets møde den 10. august 2020, hvor der blev truffet beslutning om at indstille lokalplanen og kommuneplanen til endelig vedtagelse i byrådet.

Endeligt deltog byrådsmedlemmet i byrådets møde den 24. august 2020 om endelig vedtagelse af kommuneplantillæg og lokalplan samt udstedelse af § 25-tilladelse.

Vedrørende flagermus vilkåret om driftsstop på den østligste og vestligste mølle har Silkeborg Kommune oplyst, at vindmøllers vindmålere typisk sidder i navhøjde, hvilket for de gældende møller er 79,5 m, men at vindhastigheden her måles i 10 m højde. Kommunen har videre bemærket, at erfaringen viser, at hvis vindhastigheden er 5 m/s målt i 10 m højde, vil det svare til en vindhastighed på ca. 6 m/s målt i 79,5 m højde. Kommunen har derfor vurderet, at vilkåret om driftsstop er i overensstemmelse med anbefalingen om 5-6 m/s, som det fremgår af forvaltningsplanen for flagermus.

Silkeborg Kommune oversendt kommunens høringssvar af 19. april 2021 til Planklagenævnets høring til Miljø- og Fødevareklagenævnets orientering. Det fremgår heraf, at feltrapporten fra 2015 forholder sig til et vindmølleprojekt på den samme lokalitet som det planlagte projekt. I feltrapporten undersøges for i alt seks vindmøller opstillet i to rækker af hver tre vindmøller, mens det planlagte projekt kun omfatter én række med tre vindmøller. Placeringen af de tre vindmøller i det planlagte projekt er omtrentlig tilsvarende de tre nordligste vindmøller, der indgår i feltrapporten fra 2015. Vindmøllerne i det planlagte projekt har desuden en større rotordiameter end de møller der indgik i feltrapporten fra 2015. Kommunen har hertil oplyst, at undersøgelsen af flagermusenes aktivitetsniveau ved mølleplaceringer tæt ved levende hegn og på åben mark fra 2019 blev gennemført af hensyn til de justerede mølleplaceringer og den ændrede rotorstørrelse.

Derudover har Silkeborg Kommune vedlagt et forslag fra et rådgivningsfirma til indledende driftsjustering af møllerne fra solnedgang til solopgang, når vindhastigheden er under 5 m/s i perioden 15. juli til 15. oktober. Det fremgår endvidere heraf, at usikkerhederne gør det relevant at undersøge, hvordan flagermus under de lokale forhold opfører sig omkring møllerne. Der foreslås derfor overvågning af flagermusaktiviteten omkring vindmøllerne. Formålet med overvågningen er at bekræfte eller afkræfte forekomsten af flagermus omkring tårnets øverste del i forhold til tidspunkt og vejrforholdene. I tilfælde hvor der ikke kan påvises væsentlige mængder af flagermus omkring møllerne, kan restriktionerne på driften efterfølgende bortfalde. Der henvises især til risikoen for, at møllernes tårne opvarmes af solen i løbet af dagen, og at de varme mølletårne tiltrækker insekter og derfor også flagermus. Både udenlandske undersøgelser og danske upublicerede undersøgelser underbygger, at

flagermus under særlige vejrforhold kan søge op langs mølletårne. Særligt insektforekomster omkring tårnene ses normalt dog kun ved meget lave vindhastigheder og i timerne umiddelbart efter solnedgang.

I den sammenhæng har Silkeborg Kommune oplyst, at bygherre agter at implementere de forslag, der fremgår af notatet fra rådgivningsfirmaet, og at alle tre vindmøller bliver omfattet af driftsjustering og overvågning.

3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse

Det fremgår af § 11, stk. 1, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet kan begrænse sin prøvelse af en afgørelse til de forhold, der er klaget over.

Det følger endvidere af § 11, stk. 2, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet kan begrænse sin prøvelse til de væsentligste forhold.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i denne klagesag fundet anledning til at behandle følgende forhold:

1. Inhabilitet
2. Landskabelig virkning og visualiseringer
3. Støj
4. Skyggekast
5. Vagabonderende strøm
6. Alternativer
7. Kumulative påvirkninger i forhold til linjeføringen
8. Rød glente
9. Påvirkning af yngle- og rasteområder for flagermus
10. Natura 2000-området Hald Sø, Stanghede og Dollerup Bakker (H35)

Efter nævnets vurdering er der ikke med klagen i øvrigt fremkommet forhold, der kan føre til ændringer af førsteinstansens afgørelse.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at nævnet ikke har kompetence til at behandle klagepunkter, som vedrører plangrundlaget, herunder klagepunkter vedrørende lokalplanens bonusvirkning. Denne kompetence tilfalder Planklagenævnet.

Endelig bemærker Miljø- og Fødevareklagenævnet, at klagerne den 10. februar 2021 er oplyst om, at klager efter naturbeskyttelseslovens § 17 om dispensation fra skovbyggelinjen skal indgives særskilt til nævnet. Nævnet har herefter modtaget en klage fra klager 3. Nævnet har den 30. juni 2021 ophævet afgørelsen om dispensation fra skovbyggelinjen og hjemvist sagen til fornyet behandling.

3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

3.2.1 Indledende bemærkninger

Miljøvurderingsloven

Formålet med miljøvurderingslovens regler er at sikre, at der gennemføres en vurdering af virkningerne på miljøet som grundlag for beslutningen om at give eller afslå tilladelse til projektyper, der kan påvirke miljøet væsentligt.

Miljøvurderingsreglerne medfører, at projekter, der kan forventes at få væsentlige indvirkninger på miljøet, ikke må påbegyndes, før myndigheden skriftligt har meddelt tilladelse til at påbegynde projektet (miljøvurderings-pligt).

Bygherren til et miljøvurderingspligtigt projekt skal efter miljøvurderings-lovens § 20, stk. 1, udarbejde en miljøkonsekvensrapport, der indeholder en vurdering af projektets virkning på miljøet. Det følger af § 20, stk. 4, at de oplysninger, som bygherren skal give om det ansøgte projekt i miljø-konsekvensrapporten, jf. stk. 2, på en passende måde skal påvise, beskrive og vurdere projektets væsentlige direkte og indirekte virkninger på den biologiske mangfoldighed med særlig vægt på arter og naturtyper, der er beskyttet i henhold til habitatdirektivet[21] og fuglebeskyttelsesdirektivet.[22]

Det følger af miljøvurderingslovens § 24, stk. 1, at myndigheden efter modtagelsen af miljøkonsekvensrapporten fra bygherren skal gennemgå rapporten med inddragelse af den fornødne ekspertise med henblik på at sikre, at den opfylder kravene i § 20. Myndigheden kan om nødvendigt indhente yderligere oplysninger fra bygherren til opfyldelse af kravene i § 20, stk. 2.

Den kompetente myndigheder træffer efter miljøvurderingslovens § 25 herefter afgørelse om, hvorvidt projektet kan tillades. Afgørelsen træffes på baggrund af bygherres ansøgning, miljøkonsekvensrapporten, eventuelle supplerende oplysninger, resultaterne af de høringer, der er foretaget, og myndighedens begrundede konklusion.

En § 25-tilladelse skal omfatte den begrundede konklusion og indeholde alle de miljømæssige betingelser, der er knyttet til afgørelsen, en beskrivelse af alle projektets særkender og de foranstaltninger, der påtænkes truffet for at undgå, forebygge eller begrænse og om muligt

neutralisere væsentlige skadelige indvirkninger på miljøet, som bygherren skal gennemføre, og eventuelle overvågningsforanstaltninger. Det følger af miljøvurderingslovens § 27, stk. 1.

Myndigheden kan efter miljøvurderingslovens § 27, stk. 2, knytte vilkår til en § 25-tilladelse med henblik på opfyldelse af lovens formål. Vilkår skal stå i et rimeligt forhold til projektets art, placering og dimensioner samt omfanget af dets indvirkninger på miljøet.

Har projektet væsentlige skadelige indvirkninger på miljøet, skal myndigheden efter miljøvurderingslovens § 27, stk. 3, endvidere at stille vilkår for bygherrens overvågning heraf.

Habitatreglerne og samspillet med miljøvurderingsloven

Det følger af habitatdirektivets[23] artikel 6, stk. 3, at de nationale myndigheder først giver deres tilslutning til en plan eller et projekt, der kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt, når de har sikret sig, at planen eller projektet ikke skader lokalitetens integritet.

Habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, finder også anvendelse i de tilfælde, hvor myndighedens tilslutning til projektet meddeles i form af en tilladelse efter miljøvurderingslovens § 25. Der vil således ikke kunne gives tilladelse til et projekt efter miljøvurderingslovens § 25, hvis projektet vil kunne skade et Natura 2000-områdes integritet i strid med habitatdirektivets artikel 6, stk. 3.

Habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, pålægger endvidere medlemsstaterne at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i direktivets bilag IV. Ordningen skal efter bestemmelsens litra (d) blandt andet omfatte et forbud mod beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder.

Myndigheden skal ved sin meddelelse af en tilladelse efter miljøvurderingslovens § 25, stk. 1, herefter også sikre sig, at projektet ikke vil beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelse-område for bilag IV-arter.

3.2.2 Ad 1) Inhabilitet

Klagerne har anført, at et navngivent byrådsmedlem har været inhabil i forbindelse med sagens behandling i såvel udvalg som byråd, bl.a. fordi byrådsmedlemmet har siddet i bestyrelsen for [V4], der skal opføre vindmøllerne. En af klagerne har ligeledes gjort gældende, at byrådsmedlemmet var bestyrelsesmedlem i [V4]. Klagerne har endvidere anført, at byrådsmedlemmet har udøvet afgørende indflydelse på beslutningerne truffet i udvalg og byråd vedrørende vindmølleprojektet.

Klagerne har desuden anført, at byrådsmedlemmet er inhabil efter forvaltningslovens § 3, stk. 1, nr. 1, nr. 3 og nr. 5.

Miljø- og Fødevareklagenævnet forstår det ovennævnte således, at byrådsmedlemmet ifølge klagerne var inhabil i forbindelse med behandling af § 25-tilladelsen grundet medlemmets deltagelse som medlem af bestyrelserne i såvel [V4] som [V6]

Klagerne har desuden anført, at Silkeborg Kommune har tilbageholdt oplysninger om byrådsmedlemmets habilitet over for offentligheden.

Endelig har klagerne anført, at de resterende byrådsmedlemmer heller ikke officielt er blevet informeret om byrådsmedlemmets inhabilitet, ligesom spørgsmålet heller ikke har været forelagt beslutning i hverken byråd eller udvalg, hvilket er i strid med kommunestyrelseslovens § 14.

Forvaltningslovens kapitel 2 indeholder bestemmelser om personlig inhabilitet.^[24] Bestemmelserne, som er en videreførelse af almindelige forvaltningsretlige principper, har til formål dels at forebygge, at uvedkommende hensyn påvirker behandlingen af den enkelte sag, dels at undgå at der skabes mistillid til den offentlige forvaltning hos befolkningen, hvad enten den pågældende faktisk lader sig påvirke af uvedkommende interesser eller ej.

Efter forvaltningslovens § 3, stk. 1, nr. 3, er den, der virker inden for den offentlige forvaltning bl.a. inhabil i forhold til en bestemt sag, hvis vedkommende deltager i ledelsen af eller i øvrigt har en nær tilknytning til et selskab, en forening eller en anden privat juridisk person, der har en særlig interesse i sagens udfald.

Dette gælder ligeledes, hvis der i øvrigt foreligger omstændigheder, som er egnede til at vække tvivl om vedkommendes upartiskhed, jf. forvaltningslovens § 3, stk. 1, nr. 5.

Inhabilitet foreligger dog ikke, hvis der som følge af interessens karakter eller styrke, sagens karakter eller den pågældendes funktioner i forbindelse med sagsbehandlingen ikke kan antages at være fare for, at afgørelsen i sagen vil kunne blive påvirket af uvedkommende hensyn, jf. forvaltningslovens § 3, stk. 2.

Den, der er inhabil i forhold til en sag, må ikke træffe afgørelse, deltage i afgørelsen eller i øvrigt medvirke ved behandlingen af den pågældende sag, jf. forvaltningslovens § 3, stk. 3.

Det har ikke betydning for vurderingen af inhabilitet, om den pågældende kun medvirker til behandlingen af sagen i kortere tid, idet den medvirken, som den inhabile er afskåret fra, skal forstås vidtgående og dermed f.eks. ikke er begrænset til at træffe (endelig) afgørelse.

Miljø- og Fødevareklagenævnet lægger indledningsvis til grund, at byrådsmedlemmet på grund af inhabilitet ikke burde havde deltaget ved Klima- og Miljøudvalgets behandling af miljøkonsekvensrapporten den 9. januar 2019, jf. forvaltningslovens § 3, stk. 1, nr. 3. Nævnet lægger vægt på, at byrådsmedlemmet som næstformand i bestyrelsen for [V4] må anses for at have deltaget i ledelsen af selskabet det pågældende tidspunkt, og at selskabet som en ud af to ansøgere til vindmølleprojektet ligeledes må anses for at have en særlig interesse i sagens udfald.

Silkeborg Kommune har oplyst, at kommunen efterfølgende blev opmærksom på, at byrådsmedlemmet vil kunne være inhabil som følge af sine bestyrelsesposter i henholdsvis [V4] og moderselskabet [V6]

I forlængelse heraf besluttede Silkeborg Kommune efter det oplyste at gennemføre en ny miljøvurderingsproces uden byrådsmedlemmets deltagelse.

Det er endvidere oplyst, at byrådsmedlemmet ikke deltog på Klima- og Miljøudvalgets møde den 6. februar 2019, hvor beslutningen om at gennemføre miljøvurderingen forfra blev truffet.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder på den baggrund ikke, at § 25-tilladelsen lider af inhabilitetsmangler som følge af byrådsmedlemmets deltagelse på mødet den 9. januar 2019, idet manglerne i givet fald må anses for repareret ved Silkeborg Kommunes beslutning om gennemføre miljøvurderingen forfra, som blev truffet på mødet den 6. februar 2020.

Det fremgår endvidere af sagens oplysninger, at byrådsmedlemmet den 10. januar 2019 udtrådte af bestyrelsen for [V4] som følge af selskabets fusion med [V5]. Miljø- og Fødevareklagenævnet lægger til grund, at byrådsmedlemmet ikke er indtrådt i bestyrelsen for [V5] efterfølgende. Endvidere udtrådte byrådsmedlemmet den 25. april 2019 af bestyrelsen for [V6]

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at byrådsmedlemmet herefter ikke længere måtte anses for inhabil i forbindelse med Silkeborg Kommunes videre behandling af sagen om meddelelse af § 25-tilladelse. Nævnet lægger vægt på, at byrådsmedlemmet efter sin udtræden af de to selskabers ledelse ikke kan anses for at have en sådan tilknytning til nogle af selskaberne, at der foreligger inhabilitet efter forvaltningslovens § 3, stk. 1, nr. 3. Nævnet

finder således heller ikke, at byrådsmedlemmets fortsatte deltagelse i repræsentantskabet for [V6] i givet fald medfører en sådan tilknytning henset til oplysningerne om repræsentantskabets størrelse på 700 medlemmer.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker i forlængelse heraf, at en interesse, som tidligere kunne begrunde inhabilitet, kan bortfalde eller ændre karakter eller styrke på en sådan måde, at der ikke længere foreligger inhabilitet. Også ændringer i tilknytningen til private juridiske personer vil efter omstændighederne kunne få betydning i den retning.^[25] Der er således intet til hinder for, at et byrådsmedlems eventuelle inhabilitet kan ophøre, på samme måde, som inhabilitet også kan opstå midt i et sagsforløb, selvom det ikke forelå ved sagens start.

På den baggrund finder Miljø- og Fødevareklagenævnet, at der ikke er grundlag for at antage, at Silkeborg Kommunes afgørelse af 6. oktober 2020 lider af inhabilitetsmangler som følge af byrådsmedlemmets deltagelse under sagens behandling i Klima- og Miljøudvalget og i Byrådet.

Miljø- og Fødevareklagenævnet lægger vægt på, at byrådsmedlemmet efter sagens genoptagelse hos Silkeborg Kommune den 6. februar 2019 alene har deltaget under sagens behandling på møder fra den 8. maj 2019 til den 20. august 2020, hvor byrådsmedlemmet ikke længere måtte anses for inhabil i forhold til [V4] og [V6]

I forhold til klagepunktet om, at offentligheden ikke er blevet orienteret omkring byrådsmedlemmets inhabilitet, bemærker Miljø- og Fødevareklagenævnet, at hverken miljøvurderingsloven eller forvaltningsloven indeholder regler om, at offentligheden skal orienteres om et byrådsmedlems eventuelle inhabilitet.

I forhold til klagepunktet om, at det er i strid med kommunestyrelseslovens § 14, at spørgsmålet omkring inhabilitet ikke har været forelagt hverken byråd eller udvalg, bemærker Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet ikke har kompetence til at behandle klager efter kommunestyrelsesloven. Såfremt klagerne mener, at Silkeborg Kommune har handlet i strid med kommunestyrelsesloven, kan klagerne rette henvendelse til Ankestyrelsen, der kan tage stilling til, om der er tilstrækkelig anledning til at rejse en tilsynssag.

3.2.3 Ad 2) Landskabelig virkning og visualiseringer

Klager 2 har anført, at visualiseringerne i miljøkonsekvensrapporten er forkerte, idet højdemodellen er forkert, og at vindmøllerne vil kunne ses tydeligt. Klagerne har endvidere anført, at to tredjedele af rotorerne er fuldt synlige fra Hald Ruin, hvilket strider imod visualiseringerne.

Klager 2 har videre anført, at vindmøllefundamenterne på visualiseringen er kommet under højden for Hald Ruin, hvorfor der er svindel med visualiseringen. Klagerne henviser til snittetegningen, der fremgår af miljøkonsekvensrapporten figur 5.1, hvor det ses, at vindmøllernes fundament er væsentlig højere end Hald Ruin.

Endeligt har klager 2 har anført, at der er genbrugt gamle billeder og gamle møller fra en ældre ansøgning.

Efter miljøvurderingslovens § 20, stk. 4, nr. 4, skal miljøkonsekvensrapporten på en passende måde påvise, beskrive og vurdere projektets væsentlige direkte og indirekte virkninger på blandt andet landskabet.

Miljøvurderingsloven indeholder ikke krav om visualiseringer, men forudsætter en beskrivelse og vurdering af projektets landskabelige påvirkning. Visualiseringer anvendes i miljøkonsekvensrapporter dog ofte som led i en passende måde at beskrive projektets landskabelige påvirkning på.

En visualisering kan beskrives som en afbildning af et påtænkt anlæg, der skal skabe overblik, forståelse og en – så realistisk som muligt – oplevelse af anlæggets påvirkning af omgivelserne. Visualiseringer er et nyttigt værktøj til at give beslutningstagere og borgere oplysning om, hvordan man må forestille sig, at projektet vil se ud.

En visualisering skal, såfremt den foretages, være af tilstrækkelig høj kvalitet. Miljøkonsekvensrapportens visualiseringer skal være gennemarbejdede og så vidt muligt rensset for fejlkilder. Endvidere bør eventuelle usikkerheder og unøjagtigheder ved en visualisering oplyses i forbindelse med den konkrete visualisering.[26]

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte Sønderborg Kommunes vurdering efter miljøvurderingslovens § 24, stk. 1, hvorefter miljøkonsekvensrapporten opfylder lovens krav, for så vidt angår vurderingen af projektets virkninger på landskabet, jf. § 20, stk. 4, nr. 4.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at Silkeborg Kommune i begrundelsen for afgørelsen har foretaget en selvstændig vurdering af de landskabelige forhold i lyset af miljøkonsekvensrapportens oplysninger herom.

Endvidere har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på, det i miljøkonsekvensrapporten er vurderet, at der vil være en visuel påvirkning fra projektet, og at denne er konkret beskrevet, herunder i forhold til landskabets sårbarhed og ved brug af de foretagne visualiseringer.

Desuden har Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderet, at snittegningen i miljøkonsekvensrapportens figur 5.1 udgør en tilstrækkelig illustration af terrænforskellene mellem området ved Hald Sø og vindmøllerne. Nævnet har lagt vægt på, snittegningen alene udgør en illustration af højdeforskellene som et tværsnit, og at snittegningen understøtter det i miljøkonsekvensrapporten oplyste om, at møllevingerne til dels vil kunne ses fra de øvre dele af de nordlige bredder ved Hald Sø.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder i den forbindelse anledning til at bemærke, at snittegningen ikke med præcision viser, hvorvidt vindmøllerne kan ses fra helt konkrete steder på den nordlige bred af Hald Sø, f.eks. fra Hald Slots Ruin, og at dette heller ikke er formålet med snittegningen. I den sammenhæng bemærker nævnet, at snittegningen udelukkende udgør en illustration af terrænforskellene, og derved ikke er et udtryk for en fuldstændig og præcis angivelse af de konkrete højder, ligesom tegningen ikke er udtryk for en præcis højdemodel af området.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at der ikke er grundlag for at antage, at visualisering nr. 15, som viser synsvinklen til vindmøllerne fra tårnet på Hald Ruin, udgør et utilstrækkelig grundlag for, at man kan danne sig et indtryk af påvirkningen. Nævnet bemærker hertil, at det af miljøkonsekvensrapporten under alle omstændigheder fremgår, at vindmøllerne vil påvirke området ved Hald Sø visuelt.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at det forhold, at bygherre har genanvendt ældre billeder fra en tidligere ansøgning ikke kan føre til et andet resultat. Nævnet bemærker i den sammenhæng, at miljøvurderingsloven ikke indeholder regler om visualisering i forhold til landskabelig påvirkning, herunder metodevalg. Nævnet har desuden lagt vægt på, at Silkeborg Kommunes oplysning om, at der er genbrugt fotos taget i forbindelse med et tidligere ansøgt projekt, men at det er nærværende projekt, der er visualiseret på de ældre fotos. Nævnet har videre lagt vægt på oplysningen om, at der er sket ændringer i nogle af de områder, der fremgår af de anvendte ældre fotos, men at disse ændringer er beskrevet og vurderet i høringsnotatet.

Endvidere finder Miljø- og Fødevareklagenævnet, at projektets påvirkning af landskabet er tilstrækkeligt behandlet i Silkeborg Kommunes begrundede konklusion. Nævnet lægger herved vægt på, at kommunen i afgørelsen har anført, at vindmøllerne ikke vil forhindre den rekreative brug af området, men vil forandre nærmiljøet og give det et teknisk præg. Kommunen har endvidere vurderet, at påvirkningen af de kulturhistoriske, landskabelige og rekreative interesser ved Hald Sø og Dollerup Bakker fra vil højtliggende udsigtspunkter vil påvirkes med en intensitet, som ikke har afgørende betydning for oplevelsesmulighederne, men som vil kunne findes let forstyrrende. Nævnet lægger desuden vægt på kommunens vurdering af, at vindmøllerne vil påvirke omgivelserne i nærzonen i moderat grad, enkelte steder i væsentlig grad, og at møllerne i mellemzonen vil påvirke landskabsoplevelsen i mindre til moderat grad.

3.2.4 Ad 3) Støj

Vurdering af støj

Klager 2 har anført, at støjmålingerne, støjberegningerne og støjmodellen er forkert. Klagerne har hertil anført, at man har anvendt samme højdemodel til visualiseringer, støj og skyggekast, og da højdemodellen demonstrativt er forkert, er støjmodellen ligeledes forkert.

Efter miljøvurderingslovens bilag 7, jf. § 20, stk. 1, skal en miljøkonsekvensrapport indeholde en beskrivelse af projektets forventede væsentlige virkninger på miljøet som følge af bl.a. støj. Tillige skal en miljøkonsekvensrapport indeholde en beskrivelse af projektet, herunder navnlig et skøn efter type og mængde over forventede emissioner såsom støj produceret i anlægs- og driftsfaserne.

Vedrørende metode fremgår det af VVM-vejledningen, at sigtet er at give læseren mulighed for at vurdere, om de valgte beregningsmetoder er dækkende og tilstrækkeligt anerkendte til at være hensigtsmæssige ved vurderingen af miljøpåvirkningerne fra projektet. [27]

Der er således ikke noget krav efter miljøvurderingsreglerne til en bestemt beskyttelse af miljøet eller naturen, herunder at bestemte grænseværdier skal overholdes, eller at der skal benyttes bestemte metoder for beregningen. Regler herom følger af særlovgivningen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte Silkeborg Kommunes vurdering efter miljøvurderingslovens § 24, stk. 1, hvorefter miljøkonsekvensrapporten opfylder lovens krav, for så vidt angår vurderingen af projektets støjpåvirkning, jf. miljøvurderingslovens bilag 7, jf. § 20, stk. 1.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at der er udarbejdet støjberegninger for projektet efter de beregningsmetoder, som er fastsat i vindmøllebekendtgørelsen. Nævnet konstaterer, at der ved beregningerne er anvendt kildestøjsdata på 103,3 ved 6 m/s og 104,9 dB(A) ved 8 m/s for vindmølletype Vestas V126. Nævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte bygherres valg af kildestøjsdata ved beregningerne.

Dernæst har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på, at det i miljøkonsekvensrapporten er vurderet, at projektet vil overholde støjgrænseværdierne, og at beregningerne foretaget ud fra en møllevariant, der repræsenterer et "worst case" scenarie i forhold til mulige miljøpåvirkninger.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har videre lagt vægt på, at der ved projektets § 25-tilladelse er stillet krav om, at bygherre inden for tre måneder efter møllerne er sat i drift skal få foretaget en støjmåling af et dertil akkrediteret firma. Det fremgår endvidere, at bygherre på den baggrund skal fremsende støjberegninger til Silkeborg Kommune med henblik på en vurdering af den faktuelle støj for de opstillede møller. Nævnet finder således også, at kommunen har forholdt sig tilstrækkeligt til projektets støvpåvirkning som led i sin begrundede konklusion.

Strategisk miljøvurdering af vindmøllebekendtgørelsen

Klager 2 har anført, at det gamle støjreglement i form af bekendtgørelse nr. 1590 af 10. december 2014 om planlægning for og tilladelse til opstilling af vindmøller er gældende, idet ansøgningen blev indleveret inden de nye regler trådte i kraft. Klager har herom henvist til den nugældende vindmøllebekendtgørelses § 15, stk. 1.

Klager 2 har desuden anført, at der forud for igangsættelse af en miljøkonsekvensrapport skal foretages en strategisk miljøvurdering, og at det ifølge EU-Domstolens praksis ikke er tilstrækkeligt, at de to bekendtgørelser, som fastsætter væsentlige miljømæssige rammer for planlægning for vindmøller, ikke er blevet miljøvurderet.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har forstået klagepunktet således, at klager mener, at miljøkonsekvensrapporten er ugyldig, som følge af, at vindmøllebekendtgørelsen fra 2015 ikke er blevet miljøvurderet.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at Silkeborg Kommune har gennemført en vurdering af vindmøllernes støjmæssige konsekvenser, som er fuld tilstrækkelig efter miljøvurderingsloven. I den integrerede miljøkonsekvensrapport og miljøvurdering har kommunen foretaget en miljøvurdering af det planlægningsmæssige grundlag for vindmøllerne, og har desuden foretaget en miljøvurdering (VVM) af det konkrete vindmølleprojekt.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har endvidere lagt vægt på, at Silkeborg Kommune ifølge sagens oplysninger har vurderet støjbelastningen i henhold til den nugældende vindmøllebekendtgørelse,[28] som har været undergivet strategisk miljøvurdering. Det bemærkes i den forbindelse, at grænseværdierne for støjbelastning er uændrede i den nugældende vindmøllebekendtgørelse i forhold til den tidligere bekendtgørelse.[29]

På den baggrund finder Miljø- og Fødevareklagenævnet, at § 25-tilladelsen ikke er ugyldig som følge af de anførte EU-domme.

3.2.5 Ad 4) Skyggekast

Klager 2 har gjort gældende, at modellen for skyggekast er forkert. Klagerne anfører, at man har anvendt samme højdemodel og computerprogram til visualiseringer, støj og skyggekast, og da højdemodellen demonstrativt er forkert, er modellen for skyggekast ligeledes forkert.

Miljø- og Fødevareklagenævnet forstår klagen således, at snittegningen, der fremgår af miljøkonsekvensrapportens figur 5.1, udgør en præcis og bindende højdemodel, som er anvendt ved beregning af bl.a. skyggekast. Og da klager finder, at højdemodellen er forkert, mener klager ligeledes, at beregningen af skyggekast er forkert.

Efter miljøvurderingslovens § 20, stk. 4, nr. 1, skal miljøkonsekvensrapporten på en passende måde påvise, beskrive og vurdere projektets væsentlige direkte og indirekte virkninger på blandt andet befolkningen og menneskers sundhed. Endvidere skal miljøkonsekvensrapporten efter lovens bilag 7, pkt. 5, litra c, jf. § 20, stk. 1, indeholde en beskrivelse af projektets forventede væsentlige virkninger på miljøet som følge af bl.a. opståelsen/opståelsen af gener.

Der findes ingen lovregulering af skyggevirksomheder fra vindmøller. Det fremgår af Naturstyrelsens "vejledning om planlægning for og tilladelse til opstilling af vindmøller" fra 2015, at det anbefales, at naboboliger ikke udsættes for mere end 10 timer skyggekast årligt beregnet som reel skyggetid efter WindPro Shadow-programmet eller et tilsvarende program. Af vejledningens bilag 1 fremgår det endvidere under modelforudsætninger, at forhindringer såsom skove, bygninger og lignende ikke bør inddrages i beregningerne.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte Silkeborg Kommunes vurdering efter miljøvurderingslovens § 24, stk. 1, hvorefter miljøkonsekvensrapporten opfylder lovens krav, for så vidt angår vurderingen af projektets gener i form af skyggepåvirkning, jf. miljøvurderingslovens bilag 7, jf. § 20, stk. 1.

Ved vurderingen har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på, at Silkeborg Kommune i begrundelsen for afgørelsen og med udgangspunkt i miljøkonsekvensrapporten har foretaget en vurdering af skyggepåvirkningen for de nærmeste boliger efter de beregningsmetoder, der fremgår af Miljøministeriets vejledning fra 2015 om planlægning for og tilladelse til opstilling af vindmøller. Nævnet har endvidere lagt vægt på, at der er foretaget beregninger af det forventede skyggekast fra projektet i det godkendte program WindPRO. Nævnet har desuden lagt vægt på, at det forudsættes i miljøkonsekvensrapporten, at Silkeborg Kommune vil kræve skyggestop installeret vindmøllerne, så ingen boliger udsættes for mere end 10 timers reelt udendørs skyggekast om året.

Vedrørende det af klagerne anførte om, at der er anvendt en forkert højdemodel til beregningerne af skyggekast, bemærker Miljø- og Fødevareklagenævnet, at snittegningen, der fremgår af miljøkonsekvensrapportens figur 5.1, ikke udgør en præcis højdemodel, men alene

udgør en illustration af højdeforskellene i området. Nævnet finder derfor ikke grundlag for at antage, at skyggeberegningerne er forkerte.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker i øvrigt, at det er fastsat som vilkår i § 25-tilladelsen, at et system skal sikre, at udendørs opholdsarealer i umiddelbar tilknytning til nabobeboelser højst må påføres 10 timers reel tid med rotorskygge årligt. Vindmølleejere skal på tilsynsmyndighedens forlangende kunne forevise dokumentation for overholdelse af maksimalt 10 timers skyggetid fem år tilbage. Nævnet finder således også, at Silkeborg Kommune har forholdt sig tilstrækkeligt til skyggegenerne som led i sin begrundede konklusion.

3.2.6 Ad 5) Vagabonderende strøm

Klager 4 har anført, at forholdet om vagabonderende strøm ikke er belyst og håndteret i § 25-tilladelsen.

Efter miljøvurderingslovens bilag 7, jf. § 20. stk. 1, skal en miljøkonsekvensrapport indeholde en beskrivelse af projektet, herunder et skøn efter type og mængde over forventede reststoffer og emissioner (såsom vand-, luft-, jordbunds- og undergrundsforurening, støj, vibrationer, lys, varme, stråling) og mængder og typer af affald produceret i anlægs- og driftsfaserne.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at Silkeborg Kommune ikke har forholdt sig udtrykkeligt til spørgsmålet om vagabonderende strøm i selve afgørelsen, men at spørgsmålet er omtalt i miljøkonsekvensrapporten, som afgørelsen bygger på. Det fremgår således af miljøkonsekvensrapporten, at vagabonderende strøm i offentlighedsperioden er nævnt i forbindelse med påvirkning af drikkevand og husdyr, men at det ikke har været muligt at finde teknisk dokumentation for en sådan påvirkning. Kommunen har over for nævnet ligeledes selv anført, at kommunen ikke har kompetence til at foretage undersøgelser om forskellige strømtyper.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder herefter ikke grundlag for at tilsidesætte kommunens vurdering af miljøkonsekvensrapporten efter miljøvurderingslovens § 24, stk. 1, og hvorefter der ikke har været grundlag for at indhente yderligere oplysninger til belysning af spørgsmålet om vagabonderende strøm som miljømæssig påvirkning.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har lagt vægt på, at den af klager 4 angivne rapport er udarbejdet på baggrund af en undersøgelse af en konkret svinebesætning, som lå op ad en transformerstation og i nærheden af en luftledning til højspændingsstrøm. Rapportens undersøgelse omhandler ikke konkrete vindmøller. Desuden har nævnet lagt vægt på, at det alene efter miljøvurderingsreglerne er et krav, at en miljøkonsekvensrapport indeholder en beskrivelse af forventede emissioner og oplysninger, som med rimelighed kan forlanges med

hensyntagen til den aktuelle viden. Nævnet finder, at der med det nuværende vidensniveau ikke kan stilles krav om, at Silkeborg Kommune skal forholde sig nærmere til vagabonderende strøm.

3.2.7 Ad 6) Alternativer

Klager 1 og klager 3 har anført, at Silkeborg Kommune ikke har forholdt sig til alternative placeringer.

Det fremgår af miljøvurderingslovens § 20, stk. 2, nr. 4, at miljøkonsekvensrapporten bl.a. skal indeholde en beskrivelse af de rimelige alternativer, som bygherren har undersøgt, og som er relevante for projektet og dets særlige karakteristika, og en angivelse af hovedårsagerne til den valgte løsning under hensyntagen til projektets indvirkninger på miljøet.

Miljøkonsekvensrapporten skal efter bilag 7, pkt. 3, jf. § 20, stk. 1, endvidere indeholde en beskrivelse af de relevante aspekter af den aktuelle miljøstatus (referencescenariet eller 0-alternativet) og en kort beskrivelse af dens sandsynlige udvikling, hvis projektet ikke gennemføres.

For offentligheden og andre myndigheder vil alternativer være forslag, som fremkommer i høringsfasen, og hvis der skal foretages en afgrænsning af miljøkonsekvensrapportens indhold, vil det være under denne høringsfase, at alternativerne vil blive foreslået. Sådanne rimelige alternativer skal også adresseres i miljøkonsekvensrapporten, men niveauet for beskrivelsen er ikke det samme som for det projekt, bygherren har ansøgt om.^[30]

Det er tilstrækkeligt, at oversigten over alternativer giver offentligheden og myndigheden en mulighed for at vurdere det ønskede projekt i forhold til andre realistiske alternativer. Afgørende er, om der kan siges at være tilvejebragt det fornødne grundlag for en beslutning. Det kan således ikke kræves, at der foretages en indgående belysning af (alle) andre alternativer.^[31]

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte Silkeborg Kommunes vurdering efter miljøvurderingslovens § 24, stk. 1, hvorefter miljøkonsekvensrapporten opfylder lovens krav, for så vidt angår beskrivelsen af de undersøgte rimelige alternativer og bygherres begrundelse for den valgte løsning, jf. § 20, stk. 2, nr. 4, og bilag 7, pkt. 3, jf. § 20, stk. 1.

Ved vurderingen har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på, at det af miljøkonsekvensrapporten fremgår, at projektforslaget er tilpasset for at opnå den optimale placering bl.a. set i forhold til vindforhold, arealforbrug, afstandskrav, grænseværdier og andre bindinger. Videre har nævnet lagt vægt på, at referencescenariet eller 0-alternativet er beskrevet og vurderet i miljøkonsekvensrapporten.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker desuden, at nævnet ikke kan tage stilling til, om en afgørelse er hensigtsmæssig eller rimelig i forhold til f.eks. omboendes interesser. Miljøvurderingsreglerne fastsætter ikke regler for, hvad en myndighed kan beslutte af politiske, økonomiske eller andre grunde, men stiller alene krav til grundlaget for beslutningerne.

3.2.8 Ad 7) Kumulative påvirkninger i forhold til linjeføringen

Klager 1, klager 3 og klager 4 har anført, at miljøkonsekvensrapporten mangler en vurdering af den kumulative påvirkning, som linjeføringen af kabler fra projektområdet til nærmeste transformerstation kan medføre. Klager 1 og klager 3 har herunder navnlig anført, at linjeføringen af kabler skal føres igennem et større område omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og under et beskyttet vandløb.

Det fremgår af miljøvurderingslovens bilag 7, jf. § 20, stk. 1, at beskrivelsen af de forventede væsentlige virkninger på de i § 20, stk. 4, angivne faktorer bør omfatte projektets direkte virkninger og i givet fald bl.a. dets indirekte, sekundære og kumulative virkninger.

I forbindelse med vedtagelse af § 25-tilladelse er de fremtidige forhold ofte ikke kendt i detaljer. Miljøvurderingsloven medfører ikke, at disse forhold skal afklares, før der kan gives § 25-tilladelse og udarbejdes en miljøkonsekvensrapport.

Det følger af EU-Domstolens praksis, at i de tilfælde, hvor en tilladelse meddeles i flere led, f.eks. hvor det første led består af en grundlæggende afgørelse og det andet led af en gennemførelsesafgørelse, der ikke kan gå ud over de parametre, der er fastsat i det første led, skal de virkninger, som et projekt kan have på miljøet identificeres og vurderes i forbindelse med proceduren i forhold til det første led. Vurderingen af væsentlige indvirkninger på miljøet, kan således alene foretages under proceduren i forbindelse med den sidste og afgørende tilladelse, dvs. gennemførelsesafgørelsen, såfremt virkningerne først lader sig identificere og dermed vurdere på dette tidspunkt.[32]

EU-Domstolen har endvidere – dog i relation til spørgsmålet om miljøvurderingspligt – udtalt, at formålet med en miljøvurdering ikke kan omgås gennem en projektopdeling, og at manglende hensyntagen til projekternes kumulative virkning ikke i praksis kan føre til, at samtlige projektdele fritages for vurderingsforpligtelsen, idet projekterne i deres helhed kan få væsentlig indvirkning på miljøet.[33]

Det fremgår af miljøkonsekvensrapporten i den aktuelle sag, at linjeføringen af elkabler ikke var klarlagt på afgørelsestidspunktet, men at hver vindmølle vil blive tilsluttet elnettet med kabel fra møllepladsen til nærmeste nettilslutningssted, og at der er ca. 3,2 km til den

nærmeste transformerstation i Hvam. Det endelige nettilslutningssted bliver først kendt, når der ansøges om nettilslutning af det endelige projekt, og afhænger i øvrigt af, hvilket nettilslutningssted, der efterfølgende vurderes at være det samfundsøkonomisk mest optimale. Silkeborg Kommune endvidere oplyst, at der for så vidt angår den efterfølgende ledningsføring vil skulle foretages en vurdering af dette projekt i forhold til miljøvurderingsloven.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte Silkeborg Kommunes vurdering efter miljøvurderingslovens § 24, stk. 1, hvorefter miljøkonsekvensrapporten opfylder lovens krav, for så vidt angår vurderingen af projektets kumulative påvirkninger i forhold til linjeføringen, jf. miljøvurderingslovens bilag 7, jf. § 20, stk. 2, nr. 6.

Ved vurderingen har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på oplysningerne om, at linjeføringen ikke var klarlagt på afgørelsestidspunkt af de grunde, som er anført ovenfor. Der foreligger således heller ikke oplysninger for nævnet, der indikerer, at kravet om en vurdering af projektets kumulative virkning er søgt omgået gennem en projektopdeling. Nævnet henviser herved til, at Silkeborg Kommune er opmærksom på, at etableringen af linjeføringen vil skulle vurderes som et særskilt projekt efter miljøvurderingsloven. Nævnet bemærker, at lovens bilag II, pkt. 3, litra c, om projekter for transport af elektricitet gennem bl.a. jordkabler alene omfatter anlæg dimensioneret til spændinger over 100 kV. Nævnet går derfor ud fra, at kommunen anser etableringen af linjeføringen for en ændring af det oprindelige projekt, som efter bilag II, pkt. 13, litra a, jf. § 15, stk. 1, nr. 2, er omfattet af screeningspligt, hvis ændringen kan have væsentlig skadelig indvirkning på miljøet.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ligeledes, at Silkeborg Kommune i tilstrækkelig grad har forholdt sig til projektets kumulative virkning i sin begrundede konklusion. Nævnet lægger fortsat vægt på, at vurderingen af projektets kumulative påvirkning i lyset af det aktuelle vidensniveau må anses for tilstrækkelig.

3.2.9 Ad 8) Rød glente

Klager 1 og klager 3 har anført, at Silkeborg Kommune ikke har forholdt sig til ynglende rød glente inden for 600 m af vindmøllerne. Ynglende rød glente er optegnet på rødlisten som sårbar. Ifølge klagerne mangler der ligeledes en ekspertvurdering, hvorpå kommunen kan basere sin afgørelse.

Det fremgår af miljøvurderingslovens bilag 7, jf. § 20, stk. 1, at miljøkonsekvensvurderingsrapporten skal indeholde en beskrivelse af de i § 20, stk. 4, nævnte faktorer, der kan forventes at blive berørt i væsentlig grad af projektet, herunder biodiversiteten (f.eks. fauna og flora).

Det fremgår endvidere af miljøvurderingslovens § 20, stk. 4, nr. 2, at de oplysninger, som bygherren skal give om det ansøgte projekt i miljøkonsekvensrapporten, på en passende måde skal påvise, beskrive og vurdere projektets væsentlige direkte og indirekte virkninger på den biologiske mangfoldighed med særlig vægt på arter og naturtyper, der er beskyttet i henhold til Habitatdirektivet[34] og Fuglebeskyttelsesdirektivet.[35]

Af fuglebeskyttelsesdirektivets artikel 4 fremgår det bl.a., at:

1. For arter, som er anført i bilag 1, træffes der særlige beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til deres levesteder for at sikre, at de kan overleve og formere sig i deres udbredelsesområde.

[...]

Medlemsstaterne udlægger som særligt beskyttede områder navnlig sådanne områder, som med hensyn til antal og udstrækning er bedst egnede til beskyttelse af disse arter, idet der tages hensyn til behovet for at beskytte arterne i det geografiske sø- og landområde, hvor dette direktiv finder anvendelse.

[...]

4. Medlemsstaterne træffer egnede foranstaltninger med henblik på i de i stk. 1 og 2 nævnte beskyttede områder at undgå forurening eller forringelse af levestederne samt forstyrrelse af fuglene, i det omfang en sådan forurening, forringelse eller forstyrrelse har væsentlig betydning for formålet med denne artikel. Medlemsstaterne bestræber sig på at undgå forurening eller forringelse af levesteder også uden for disse beskyttede områder.

Fuglebeskyttelsesdirektivet er i dansk ret primært implementeret dels i form af en områdebeskyttelse (de udpegede fuglebeskyttelsesområder, som indgår i en række af Natura 2000-områderne) og dels i form af en artsbeskyttelse (artsfredningsbekendtgørelsen[36] samt jagtloven[37]).

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at direktivets artikel 4, stk. 4, 2. pkt., også har en vis selvstændig betydning. Med "levesteder" menes både områder, hvor fuglene yngler, og områder, som fuglene regelmæssigt gæster for at fælde fjer, raste eller overvintre. Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med direktivets artikel 2, jf. artikel 1, ifølge hvilken medlemsstaterne træffer alle nødvendige foranstaltninger til at opretholde eller tilpasse bestanden af alle vilde fuglearter på et niveau, som især imødekommer økologiske, videnskabelige og kulturelle krav og samtidig tilgodeser økonomiske og rekreative hensyn. Bestemmelsen i artikel 4, stk. 4, 2. pkt., skal desuden ses i sammenhæng med artikel 4, stk. 4, 1. pkt., som gælder for bilag 1-fugle samt trækfugle, jf. artikel 4, stk. 1 og 2.

Af Miljøstyrelsen habitatvejledning fremgår ligeledes, at i sager omfattet af miljøvurderingspligt skal en vurdering af eventuel påvirkning af fugle indarbejdes i miljøvurderingen, mens vurderingen i andre sager skal fremgå af afgørelsens begrundelse. Vurderingen skal angive, om der kan ske påvirkning af vilde fugle og deres levesteder i og

uden for Natura 2000-områder. Det fremgår endvidere, at medlemsstaterne ifølge EU-Domstolens praksis især er forpligtede til at bevare levesteder og populationer for truede fuglearter eller arter i tilbagegang.[38]

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at Silkeborg Kommune i tilstrækkelig grad har sikret sig, at projektet ikke vil medføre forringelse af levesteder for rød glente. Nævnet lægger indledningsvis vægt på, at det fremgår af § 25-tilladelsens begrundelse, at kommunen har vurderet, at negative effekter på miljøet og beskyttede planter og dyr er minimale og uden betydning for relevante arter på populationsniveau både i anlægs- og driftsfasen.

Ved vurderingen har Miljø- og Fødevareklagenævnet endvidere lagt vægt på, at miljøkonsekvensrapporten indeholder en beskrivelse af de nærmeste fuglelokaliteter og selve projektområdet, ligesom der er inddraget tilgængelig viden om fugle i området fra DOFbasen. Nævnet har endvidere lagt vægt på det, som Silkeborg Kommune har anført i høringsnotatet om rød glente i forbindelse med afgørelsen, herunder vedrørende det forhold, at der er fundet en redeplads for rød glente ca. 500 m til 600 m fra den østligste mølle, hvorfor kommunen heller ikke kan afvise, at der forekommer ynglende rød glente i skovområderne. I den forbindelse har nævnet ligesom kommunen dog også lagt vægt på, at det i miljøkonsekvensrapporten er vurderet, at møllerne kan forårsage enkelte fugledødsfald hvert år, men at risikoen for kollision er så lille, at den er uden betydning for nogen fuglearter på populationsniveau. Yderligere indeholder miljøkonsekvensrapporten en konkret redegørelse i forhold til rød glente, hvor det bl.a. fremgår, at rød glente er konstateret ynglende i Stendal plantage ca. 5 km sydvest for projektområdet. Det fremgår med henvisning til et videnskabeligt studie fra Skåne endvidere, at vindmøller tilsyneladende ikke udgør nogen væsentlig hindring for rød glentes stadige fremgang og spredning. Endelig har nævnet lagt vægt på, at projektområdet ikke ligger i nærheden af et fuglebeskyttelsesområde eller et Ramsar-område.

3.2.10 Ad 9) Påvirkning af yngle- og rasteområder for flagermus

Habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, pålægger som nævnt medlemsstaterne at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i direktivets bilag IV. Ordningen skal efter bestemmelsens litra a og d blandt andet omfatte et forbud mod alle former for forsætlig drab af enheder af disse arter i naturen samt beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder.

Det følger af EU-Kommissionens vejledning til habitatdirektivets artikel 12 og artikel 16,[39] at yngleområder er områder, som er nødvendige for parring og kurtisering, redebygning, hulebygning, fødsel eller æglægning eller opvækst af yngel og unger. Rasteområder er områder, hvor dyrene hviler, og som er vigtige for at sikre overlevelsen af enkelte dyr eller bestande. Det er endvidere områder, hvor dyrene opholder sig for at sove eller overvintre (dvale), opholder sig i skjul i større flokke eller opholder sig for at opfylde vigtige livsfunktioner. Yngle- og rasteområderne er nødvendige for arten og skal være regelmæssigt anvendt.[40]

Ved et yngle- eller rasteområde i habitatdirektivets og habitatbekendtgørelsens forstand forstås en samling ("netværk") af lokaliteter, hvor en bestand af en art yngler eller raster. Betydningen af de enkelte lokaliteter i netværket kan afhænge af bestandens tæthed og spredningsmuligheder. Ved vurderingen af om et yngle- eller rasteområde beskadiges eller ødelægges, er det afgørende, om den økologiske funktionalitet af netværket af lokaliteter kan opretholdes på mindst samme niveau som hidtil.[41]

I forhold til opretholdelsen af den økologiske funktionalitet af netværket af lokaliteter har EU-Kommissionen i sin vejledning anført, at der – navnlig når det drejer sig om arter med et arealmæssigt relativt begrænset leveområde – bør anlægges en bred forståelse af begrebet yngle- og rasteområde.[42] Dette understøttes endvidere af formålet med habitatdirektivet.[43]

I forhold til aktiviteter, der kan påvirke yngle- og rasteområder, skal der ifølge EU-Kommissionens vejledning sondres mellem aktiviteter, der kan rummes inden for habitatdirektivets artikel 12 og aktiviteter, der kræver fravigelse i medfør af direktivets artikel 16. Det fremgår af vejledningens pkt. 72, at:

"For cases where projects or activities may have an impact on breeding sites / resting places the distinction between measures under Article 12(1)(d) and those that come under Article 16 needs to be examined. In particular, to what extent are measures that ensure the continued ecological functionality of a concrete breeding site/resting place possible, thereby ensuring compliance with Article 12 (and not requiring derogations under Article 16). The decisive question when drawing the line is: "Does or will a breeding site / resting place suffer from deterioration or destruction (even if only temporarily) due to a certain project/activity?" If the answer is "yes", Article 16 needs to be applied; if the answer is "no", it is reasonable to assume that Article 12 is complied with."

Det følger videre af EU-Kommissionens vejledning, at tiltag, der skal sikre den fortsatte økologiske funktionalitet, skal have karakter af afværgeforanstaltninger (*mitigating measures*), eller endog forbedringer og plejetiltag. Hvis et yngle- eller rasteområde som følge af afværgeforanstaltninger kan opretholde mindst samme størrelse og have mindst samme kvalitet for de relevante arter, er der ikke behov for en fravigelse i medfør af artikel 16.[44]

Det fremgår endvidere af EU-Kommissionens vejledning, at forsigtighedsprincippet er styrende for, om afværgeforanstaltninger kan anses for tilstrækkelige i forhold til at opretholde den fortsatte økologiske funktionalitet:[45]

“In accordance with the precautionary principle, if the measures proposed do not guarantee the continued ecological functionality of a site, they should not be considered under Article 12(1)(d). There must be a high degree of certainty that the measures are sufficient to avoid any deterioration or destruction. The assessment of the probability of success must be made on the basis of objective information and in the light of the characteristics and specific environmental conditions of the site concerned. In addition, the use of CEF [continued ecological functionality, jf. nævnet] measures has to take into account the conservation status of the species concerned. For example, in the case of rare species with an unfavourable conservation status, there must be a higher degree of certainty that the measures will work as intended than in the case of more common species with a favourable conservation status.”

Af habitatvejledningens[46] afsnit 9.7.1.5 fremgår det, at afværgeforanstaltninger er velegnet for arter, som er hurtige til at kolonisere nye lokaliteter inden for et netværk af lokaliteter, der udgør et samlet område for en bestand, og hvor nye egnede levesteder vil kunne skabes over en kortere tidsperiode. Nye vandhuller kan graves til f.eks. padder.

Anvendelse af afværgeforanstaltninger kan ifølge vejledningen dog være vanskeligere for andre arter. Det kan f.eks. være vanskeligt at opretholde den vedvarende økologiske funktionalitet, hvis der forsvinder lokaliteter med lang kontinuitet eller særlige fysiske og kemiske forhold, som ikke umiddelbart kan genskabes. Det kan være svært at skabe en velfungerende erstatning for f.eks. et gammelt egetræ med hulheder og de rigtige mikroklimatiske forhold til gavn for flagermus.

Generelt bør man ifølge vejledningen først søge at tilpasse et projekt, så man i videst muligt omfang undgår at skade den økologiske funktionalitet, før man tyr til at afværge skader gennem afværgeforanstaltninger. Det kan f.eks. dreje sig om, at man justerer et vejtracés forløb så meget som overhovedet muligt under hensyntagen til andre interesser, før man indbygger afværgeforanstaltninger.

Det fremgår endvidere af vejledningen, at der i givet fald skal være en høj grad af sikkerhed for, at afværgeforanstaltninger virker i tilstrækkeligt omfang. Jo større usikkerhed i kendskabet til arternes konkrete forekomst i et område, jo større behov for afværgeforanstaltninger i form af at sikre mulige nye yngle- eller rasteområder.

Hvor afværgeforanstaltninger er påkrævede, skal der ifølge vejledningen fastsættes klare vilkår herom i de konkrete sager. Vilkåret skal være udformet sådan, at det kan håndhæves.

Af forvaltningsplanen for flagermus fremgår det,[47] en undersøgelse af ynglesteder, flyveruter og jagtområder i yngletiden (i perioden 20. juni til 7. august) og en undersøgelse af rastesteder, flyveruter og jagtområder i eftersommeren og det tidligere efterår (i perioden ca.

16. august til 15. september) er uundværlig i forbindelse med ethvert projekt, hvor en afklaring af flagermusforekomsten i et område ønskes. Hver af disse undersøgelser skal indbefatte detektorbaseret kortlægning af fourageringsområder og flyveruter samt kortlægning af mulige dagkvarterer (yngle- og rastesteder). Det fremgår desuden, at ledelinjer, som anvendes af flagermus på deres jagt, ikke er yngle- eller rasteområder for flagermus.

Det fremgår endvidere af forvaltningsplanen, at vindmøllernes tårne og blade tiltrækker store mængder af insekter, således at der på visse årstider kan forekomme store ansamlinger af insekter på og omkring vindmøllerne. Insekterne sidder på eller flyver omkring møllerne hele vejen op.

Ifølge forvaltningsplanen er den eneste sikre metode til at undgå drab af flagermus at slukke for vindmøllerne ved vindmøllehastigheder (under ca. 5-6 m/s) i de perioder, hvor store insektansamlinger forekommer (dvs. om natten i perioden ca. 15. juli til ca. 15. oktober).

I Den Europæiske Unions bevaringsplan for flagermus,^[48] er det blandt andet angivet:

"[...] Easier methods like increasing cut-in speed and feathering blades by slowing rotor speed up to the turbine manufacturer's cut-in speed yields substantial reductions in fatality of bats. The cut-in speed is the wind speed, at which the generator is connected to the grid and producing electricity. The manufacturer's set cut-in speed for most contemporary turbines is between 3.0 and 4.0 m/s. The principle of this measure to reduce the risk of bat mortality is increasing the cut-in speed. The turbine's computer system [...] is programmed to a cut-in speed higher than the manufacturer's set speed.

The turbines are set to remain almost completely stopped until the increased cut-in speed is reached over an average number of minutes (usually 5-10 min.). Several studies have shown that raising turbine cut-in speeds from the manufactured speed by 1.5 – 3.0 m/s results in significant reductions in bat fatalities compared to normally operating turbines. Most have shown a 50 % reduction in mortality of bats when the cut-in speed was delayed by 1.5 m/s. Generally it can be stated that bat activity is decreasing only at wind speeds higher than 6 m/s."

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at Silkeborg Kommune i § 25-tilladelsen har fastsat vilkår om driftsstop af hensyn til flagermus. Vilkåret omfatter den vestlige og østlige mølle, som er placeret op ad læhegn, men ikke den midterste mølle, som er placeret på åben mark.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at Silkeborg Kommune fortsat ikke i tilstrækkeligt omfang har sikret sig, at projektet ikke vil beskadige eller ødelægge yngle- og rasteområder for flagermus, når den midterste vindmølle er i drift. Nævnet konstaterer, at alle flagermusarter, der findes i Danmark, er oplyst på bilag IV i habitatdirektivet.

Ved vurderingen har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på, at der ved flagermusundersøgelsen fra 2015 er registreret ni forskellige flagermusarter i nærhed af projektområdet i yngleperioden og seks arter i efteråret. Nævnet bemærker, at projektet er ændret efter flagermusundersøgelsen er udarbejdet, og at detektorernes placering derfor ikke svarer til de justerede mølleplaceringer. Nævnet har lagt til grund, at der ved undersøgelsen var opstillet to detektorer ved læhegn og en detektor midt på en åben mark.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har yderligere lagt vægt på, at der af hensyn til de justerede mølleplaceringer og den ændrede rotorstørrelse er foretaget endnu en flagermusundersøgelse i 2019, som har til formål at klarlægge forekomsten af flagermus i forhold til levende hegn. Nævnet bemærker herved, at undersøgelsen er foretaget i perioden 25. maj til 3. juni, hvilket er uden for de i forvaltningsplanen anførte undersøgelsesperioder. Nævnet henviser til, at en undersøgelse i perioden fra ca. 20. juni til 7. august og i perioden fra ca. 16. august til 15. september ifølge forvaltningsplanen er uundværlig for afklaring af flagermusforekomsten.

I forlængelse heraf har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på vindmøllernes placeringer i forhold til områdets karakter. Nævnet har i den sammenhæng lagt vægt på, at vindmøllerne er opstillet i nærhed til læhegn, skov og søer. Videre har nævnet lagt vægt på, at der ifølge miljøkonsekvensrapporten må antages at være ynglekolonier i de nærliggende skove eller bygninger, da der ved undersøgelsen fra 2015 er konstateret forekomst af mange arter og individer. I tilknytning hertil har nævnet lagt vægt på, at den vestligste og den østligste vindmølle placeres op ad læhegn, som kan tjene som ledelinje for flagermus fra skovområderne omkring projektområdet, mens den midterste mølle placeres ca. 40 m fra et læhegn.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder herefter, at også placeringen af den midterste vindmølle vil kunne påvirke lokale bestande af flagermus, der benytter læhegnene som ledelinjer, negativt. Nævnet lægger vægt på, at flagermus ifølge forvaltningsplanen tiltrækkes af insekter ved møllerne og derfor kan jage insekter op ad mølletårne. Det er herefter nævnets opfattelse, at den midterste mølles placering 40 m fra læhegnet ikke forhindrer flagermus i at fouragere ved møllen og derved risikere kollision. Flagermusundersøgelsen fra 2019 bekræfter, at læhegnene benyttes som ledelinje, men udgør efter nævnets opfattelse heller ikke et tilstrækkeligt grundlag for at udelukke en sådan tiltrækningseffekt fra den midterste vindmølle i driftsfasen. Nævnet henviser til, at målingerne ved detektor 22 på den midterste vindmølles placering ca. 43 m fra det levende hegn alene siger noget om forekomsten af flagermus på åben mark og ikke, når vindmøllerne er opstillet. Hertil kommer, at undersøgelsen som anført er foretaget uden for den anbefalede undersøgelsesperiode ifølge forvaltningsplanen. Nævnet bemærker endelig, at ledelinjer ikke anses som yngle- og rasteområder for flagermus, men at yngle- og rasteområder kan blive negativt påvirket, hvis der sker en forstyrrelse af de tilknyttede ledelinjer i forbindelse med bl.a. fouragering.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i den forbindelse noteret sig bygherres erklæring om, at der til sikring af området eventuelle flagermusbestande vil blive gennemført driftsstop på alle møller.

Efter naturbeskyttelseslovens § 29 b, stk. 1, kan miljø- og fødevareministeren udfærdige forvaltningsplaner og iværksætte andre tiltag, herunder yde tilskud, med henblik på bevaring af bl.a. bilag IV-arter. Ministeren har i medfør af denne bestemmelse udarbejdet forvaltningsplanen for flagermus.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at der ved fastsættelsen af de fornødne afværgeforanstaltninger af hensyn til flagermus fortsat bør tages udgangspunkt i forvaltningsplanen for flagermus, uanset at der som anført af klager er foreslået andre afværgeforanstaltninger i rapporten fra DCE.

For med den fornødne sikkerhed at begrænse de skadelige virkninger af anlægget finder Miljø- og Fødevareklagenævnet med udgangspunkt i forvaltningsplanen herefter, at vilkår 4 i § 25-tilladelsen om driftsstop på vindmøllerne skal ændres til følgende, hvorved vilkåret også kommer til at omfatte den midterste vindmølle:

4. Et system skal sikre, at vindmøllerne stoppes om natten fra solnedgang til solopgang i perioden fra 15. juli til 15. oktober ved vindhastigheder under 5 m/sekund (standard vindangivelse målt som gennemsnit i 10 minutter i 10 m højde), som er de perioder, hvor store insektansamlinger ved møller forekommer.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ved sin vurdering lagt vægt på, at et vilkår om driftsstop i det konkrete tilfælde må anses for tilstrækkeligt henset til vindmøllernes begrænsede antal sammenholdt med, at projektets påvirkning af de formodede yngle- og rasteområder vurderes at være begrænset til kollisionsrisikoen ved og nær de tilknyttede ledelinjer.

Miljø- og Fødevareklagenævnet anser det herefter ikke for aktuelt at forholde sig til klagepunktet om, at projektet også vil medføre forsætligt drab på flagermus i strid med habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra a. Nævnet bemærker dog generelt, at der ikke kan antages at være tale om forsætligt drab alene på grund af en rent statistisk risiko for drab af flagermus som følge af kollision med møllerne.

3.2.11 Ad 10) Natura 2000-området Hald Sø, Stanghede og Dollerup Bakker (H35)

Klager 3 har i klagen spurgt om, hvilke hensyn der tages til damflagermusen, set i forhold til, at arten er med på fredningsgrundlaget for Natura 2000-området ved Hald Sø.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har forstået klagen således, at klagerne mener, at kommunens vurdering af påvirkningen af Natura 2000-området er utilstrækkelig i forhold til damflagermus.

EU-Domstolen fortolker bestemmelsen i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, således, at myndigheden skal foretage en vurdering af, om det kan udelukkes, at en plan eller et projekt i sig selv eller i forbindelse med andre planer og projekter kan påvirke opnåelse af gunstig bevaringsstatus for det udpegede område væsentligt, herunder om bevaringsstatus for de arter og/eller naturtyper, som området er udpeget for at beskytte vil blive påvirket væsentligt (væsentlighedsvurdering).

Hvis en sådan påvirkning på baggrund af objektive kriterier ikke kan udelukkes, skal der, såfremt projektet ønskes fremmet, gennemføres en nærmere vurdering (konsekvensvurdering). Denne vurdering skal omfatte alle aspekter af projektet, som kan påvirke den omhandlede lokalitet, og vurderingen skal udføres på baggrund af den bedste videnskabelige viden på området.^[49]

De kompetente nationale myndigheder giver kun tilladelse til en aktivitet på den beskyttede lokalitet på betingelse af, at de har opnået vished for, at aktiviteten ikke har skadelige virkninger for den pågældende lokalitets integritet. Det forholder sig således, når det ud fra et videnskabeligt synspunkt uden rimelig tvivl kan fastslås, at der ikke er sådanne virkninger.^[50]

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at Silkeborg Kommune i tilstrækkeligt omfang har sikret sig, at projektet ikke vil skade Natura 2000-områdets integritet i forhold til arten damflagermus.

Ved vurderingen har Miljø- og Fødevarerklagenævnet lagt vægt på, at Silkeborg Kommune har forholdt sig til projektets påvirkning på arten damflagermus. Endvidere har nævnet lagt vægt på, at Natura 2000-området har en størrelse på 1.597 ha, og at projektområdet er placeret i en afstand af ca. 1,1 km fra Natura 2000-områdets østligste punkt. Nævnet har yderligere lagt vægt på, at der ved flagermusundersøgelsen fra 2015 blev registreret syv lydoptagelser fra damflagermus i yngleperioden og én i efteråret. Henset til afstanden mellem Natura 2000-området og projektområdet set i forhold til habitatområdets størrelse samt den lave registrering af damflagermus nær projektområde er det nævnets vurdering, at arten med overvejende sandsynlighed vil yngle, raste og fouragere i eller nær habitatområdet, og kun i sjældne tilfælde vil færdes nær projektområdet.

3.3 Miljø- og Fødevarerklagenævnets øvrige bemærkninger

Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærker i øvrigt, at eventuelle senere ændringer af tilladelsens vilkår efter omstændighederne vil kunne være omfattet af screeningspligt efter miljøvurderingsloven, jf. lovens § 18, stk. 1, jf. bilag 2, punkt 13, litra a.

3.4 Gebyr

Som følge af afgørelsen tilbagebetales det indbetalte klagegebyr, jf. gebyrbekendtgørelsens § 2, stk. 2, nr. 1.

3.5 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæster Silkeborg Kommunes afgørelse af 6. oktober 2020 om § 25-tilladelse til opstilling af 3 vindmøller og 12 ha solceller ved Marsvinslund, med den ændring, at tilladelsens vilkår 4 formuleres som følgende:

Et system skal sikre, at vindmøllerne stoppes om natten fra solnedgang til solopgang i perioden fra 15. juli til 15. oktober ved vindhastigheder under 5 m/sekund (standard vindangivelse målt som gennemsnit i 10 minutter i 10 m højde), som er de perioder, hvor store insektansamlinger ved møller forekommer.

---

[1] Lovbekendtgørelse nr. 973 af 25. juni 2020 om miljøvurdering af planer og programmer og af

konkrete projekter (VVM).

[2] Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

[3] Bekendtgørelse nr. 132 af 30. januar 2017 om gebyr for indbringelse af klager for Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.

[4] Sagsnr. 21/02911.

[5] Sagsnr. 20/14002, 20/14005.

[6] Natura 2000-plan 2016-2021, Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker, s. 9.

[7] Natura 2000-plan 2016-2021, Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker, s. 12 og s. 15.

[8] Natura 2000 basisanalyse 2016-2021, Hald Sø, Stanghede og Dollerup Bakker, revideret udgave, s. 17.

[9] Også kendt som Niels Bugges Hald.

[10] Forvaltningsplan for flagermus. Beskyttelse og forvaltning af de 17 danske flagermusarter og deres levesteder, Naturstyrelsen, 2013.

- [11] Bekendtgørelse nr. 135 af 7. februar 2019 om støj fra vindmøller.
- [12] Bekendtgørelse nr. 135 af 7. februar 2019 om støj fra vindmøller.
- [13] Offentliggjort på [V9]s hjemmeside: [https://\[V9\].dk/nyheder-viden/nyheder/2019/11/to-nye-eu-domme-om-smv-direktivet](https://[V9].dk/nyheder-viden/nyheder/2019/11/to-nye-eu-domme-om-smv-direktivet) (<https://kammeradvokaten.dk/nyheder-viden/nyheder/2019/11/to-nye-eu-domme-om-smv-direktivet>)
- [14] Larsen, E., og Damsted, E., 2016. Fejlstrømme og unormal adfærd i svinebesætning. DTU Elektro, Center for El og Energi, og SEGES, Dansk Svineproduktion. Rapport nr. 50.
- [15] Kristoffer Hanberg Clemmensen, 15. januar 2020, Ekspert om vagabonderende strømme og vindmøller: Der mangler viden på området, Midtjyllands Avis. Tilgængelig her: <https://www.midtjyllandsavis.dk/artikel/ef26f1d3-5be1-4d47-9408-a493d667fea0/> (<https://www.midtjyllandsavis.dk/artikel/ef26f1d3-5be1-4d47-9408-a493d667fea0/>)
- [16] Erik Lindegaard. 1998. Forsigtighedsprincippet: Indledning. *Miljønyt*, nr. 31. Tilgængelig her: <https://www2.mst.dk/Udgiv/publikationer/1998/87-7909-088-5/html/kap01.htm> (<https://www2.mst.dk/Udgiv/publikationer/1998/87-7909-088-5/html/kap01.htm>)
- [17] Elmeros, M. 2020. Beskyttelse af flagermus og miljøvurderinger. National Center for Miljø og Energi (DCE). Herefter "DCE-notatet".
- [18] Tidl. [V10], nu [V7].
- [19] Tidl. [V11], som var 100 % ejet af [V6](tidl. [V10]), nu [V7].
- [20] [V6] (tidl. [V10]), nu [V7].
- [21] Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter.
- [22] Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle.
- [23] Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter.
- [24] Lovbekendtgørelse nr. 433 af 22. april 2014 af forvaltningsloven.
- [25] J. Garde m.fl., Forvaltningsret, sagsbehandling, 6. udgave, 2007, side 99-100.
- [26] Se Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 23. december 2020, sagsnr. 18/04720, 18/06435, 18/04719, 18/04777, 18/04773, 18/04776 og 18/04778.
- [27] Vejledning nr. 9339 af 12. marts 2009 om VVM i planloven, pkt. 5.
- [28] Bekendtgørelse nr. 135 af 7. februar 2019 om støj fra vindmøller.
- [29] Bekendtgørelsen nr. 1736 af 21. december 2015 om støj fra vindmøller.
- [30] Miljøstyrelsens udkast til vejledning til lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM), 2018.
- [31] Se Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 16. februar 2021, sagsnr. 18/04730 og 18/05735.

[32] Jf. EU-Domstolens dom af 7. januar 2004 i sag C-201/02, Delena Wells, præmis 42, 50 og 51.

[33] Jf. EU-Domstolens dom af 25. juli 2008 i sag C-142/07, Ecologistas en Acción-Code, præmis 44.

[34] Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter.

[35] Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle.

[36] Bekendtgørelse nr. 521 af 25. marts 2021 om fredning af visse dyre- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt.

[37] Lovbekendtgørelse nr. 265 af 21. marts 2019 om jagt og vildtforvaltning.

[38] Jf. Vejledning til bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter, s. 13, med henvisning til EU-Domstolens dom af 13. juni 2002 i sag C-117/00, Kommissionen mod Irland.

[39] Kommissionens "Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC", se kap. II, pkt. 57-60.

[40] Se endvidere Vejledning – habitatbekendtgørelsen (udkast), Miljøstyrelsen, 2019, <https://prodstoragehoeringspo.blob.core.windows.net/96ca63fd-eabb-450d-bae0-5261c0e2b9af/Udkast%20til%20vejledning%20til%20habitatbekendtg%C3%B8relsen%202019%20.pdf> (<https://prodstoragehoeringspo.blob.core.windows.net/96ca63fd-eabb-450d-bae0-5261c0e2b9af/Udkast%20til%20vejledning%20til%20habitatbekendtg%C3%B8relsen%202019%20.pdf>)

[41] Kommissionens "Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC", se kap. II, pkt. 52-60

[42] Kommissionens "Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC", kap. II, pkt. 62.

[43] Se bl.a. Generaladvokatens forslag til afgørelse i sag C-383/09, Kommissionen mod Frankrig – fremsat den 20. januar 2011, pkt. 32.

[44] Kommissionens "Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC", pkt. 74-75.

[45] Kommissionens "Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC", pkt. 76.

[46] Vejledning nr. 48 til bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (Miljøstyrelsen, december 2020).

[47] Forvaltningsplan for flagermus. Beskyttelse og forvaltning af de 17 danske flagermusarter og deres levesteder, Naturstyrelsen, 2013.

[48] Action Plan for the Conservation of All Bat Species in the European Union 2018 – 2024. European Commission & Eurobats, October 2018, s. 57.

[49] EU-Domstolens dom af 7. september 2004 i sag C-127/02 (Hjerte-muslingedommen), præmis 61, og dommens punkt 4.

[50] Se bl.a. sag C-404/09, Kommissionen mod Spanien, præmis 99.

Sag:

21/00640,
20/14004, 20/14003
og 20/14001

Dato:

15. juli 2021.

Emner:

Miljøvurdering af ...

Miljø- og Fødevareklagenævnet (<https://naevneneshus.dk/start-din-klage/miljoe-og-foedevareklagenaevnet/>) •
Nævnenes Hus • Toldboden 2 • 8800 Viborg • Tlf. nr.: 72 40 56 00 • CVR: 37795526 • mfkn@naevneneshus.dk
(<mailto:mfkn@naevneneshus.dk>)
Tilgængelighedserklæring (<https://www.was.digst.dk/mfkn-naevneneshus-dk>)